

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет банківського бізнесу
Кафедра економічної теорії

Романська Ірина Олександрівна

Кон'юнктура світового ринку зерна і місце України на ньому /
Global grain market conditions: advantages for Ukraine

спеціальність: 051 – Економіка
магістерська програма – Аналітична економіка
Магістерська робота

Виконала студентка групи ЕАм-21
І. О. Романська (Чернявська)

Науковий керівник:
к.е.н., доцент О. Я. Лотиш

Магістерську роботу допущено
до захисту:

«___» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **В. В. Козюк**

Тернопіль – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти функціонування ринку зерна.....	6
1.1. Теоретичні моделі аналізу ринків.....	6
1.2. Моделі кон'юнктурних досліджень ринку зерна.....	12
1.3. Механізм функціонування ринку зерна: поняття, різновиди та структура.....	19
РОЗДІЛ 2. Аналіз кон'юнктури світового ринку зерна і зернового ринку в Україні.....	26
2.1. Аналіз і оцінка сучасного стану світового ринку зерна.....	26
2.2. Аналіз кон'юнктури зернового ринку України.....	34
2.3. Аналіз чинників розвитку ринку зерна в глобальній економіці.....	42
РОЗДІЛ 3. Стратегічні напрямки розвитку ринку зерна в Україні та світі...	49
3.1. Прогноз кон'юнктури ринку зерна в Україні та світі.....	49
3.2. Пріоритети державного регулювання зернового ринку.....	55
ВИСНОВКИ.....	64
Список використаної літератури.....	67
Додатки.....	73

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах глобалізації особливий інтерес представляє аграрний сектор економіки, що забезпечує продовольчу безпеку окремо взятої держави і світової спільноти загалом. Особливу роль у вирішенні питань продовольчої безпеки належить зерновій галузі. Тенденції, що формуються на світовому ринку зерна, багато в чому, залежать від рівня розвитку інших галузей аграрного сектора економіки.

Період з 2005 по 2018 рр. характеризується збільшенням виробництва зернових культур в світовому масштабі в середньому на 12,4%. Таке нарощування обсягів виробництва є наслідком реалізації обраного інтенсивного шляху розвитку зернового ринку, який характеризується незмінністю посівних площ, збільшенням врожайності зернових, впровадженням у виробництво сучасних ресурсозберігаючих технологій і енергомісткої високопродуктивної техніки. За результатами аналізу даних Міжнародної організації з торгівлі ООН (UNSTAD) на світових ринках продовольства експорт зернової продукції впродовж 2000-2018 рр. зріс на 798,1 млрд дол. США, або більш ніж втричі, що в річному вимірі становило 7,7% приросту його динаміки. Для вітчизняного зернового бізнесу світова кон'юнктура стала поштовхом на шляху підвищення рівня продуктивності використання ресурсного потенціалу та суттєвого збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції. Виробництво зернових в Україні становить 3% світового виробництва зерна, займає 8 місце у світі серед найбільших виробників зерна, формує 4,5% ВВП, частка зернових у загальному товарному експорті країни становить 16,7% і забезпечує зерновій галузі 2 місце з експорту.

Ринок зерна є одним із найбільш досліджуваних теоретиками і практиками об'єктів, функціонування якого на сьогодні залишається далеким від ефективного. Дослідженням розвитку глобального ринку зерна та місця України на ньому присвячено праці багатьох економістів-аналітиків. Науковий інтерес щодо проблем розвитку світових ринків зернових культур становлять праці таких провідних вчених – І. Бураковського, М. Браславця, А. Гатауліна, У. Кардаш, У.

Кісельова, Р. Кравченка, Е. Крилатих, В. Милосердова, М. Моїсєєва. Питання аналізу і оцінки стану зернового ринку в Україні розкриваються у працях вітчизняних економістів П.Т. Саблука, О.М. Шпичака, І.Г.Кириленко, В.І. Бойка, М.Г. Лобаса, В.Л. Волинця, М.В. Калінчика та інших.

Актуальність обраної теми визначається гострою потребою в аналізі кон'юнктури світового ринку зернових культур та його вплив на ринок зерна в Україні.

Метою дослідження є здійснення ґрунтовного аналізу кон'юнктури світового ринку зерна та обґрунтування перспектив розвитку зернової галузі України.

Поставлена мета дослідження дозволяє сформулювати наступні **задачі дослідження:**

- розкрити сучасні теоретичні моделі аналізу ринків;
- виявити особливості функціонування зернового ринку;
- здійснити аналіз і оцінку світового ринку зерна;
- проаналізувати кон'юнктуру зернового ринку в Україні;
- визначити чинники формування зернового ринку в Україні;
- запропонувати стратегічні напрямки розвитку глобального та вітчизняного ринку зерна;
- визначити пріоритети державного регулювання зернового ринку в Україні.

Об'єктом дослідження є світовий та український ринок зерна.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти розвитку зернового ринку.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у магістерській роботі використано такі методи: аналізу та синтезу (у з'ясуванні теоретичних аспектів розвитку ринку зерна, аналізу та оцінки кон'юнктури сучасного стану світового ринку зерна та в Україні); структурно-логічний, узагальнення, факторного аналізу, моделювання (у визначенні напрямків удосконалення функціонування ринку зерна в Україні).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

- удосконалено визначення терміну зернового ринку;
- здійснено аналіз і оцінку світового та українського ринку зерна;
- обґрунтовано чинники розвитку ринку зерна в глобальній економіці;
- запропоновано напрямки державної підтримки виробників зернової галузі в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у наступному:

1) результати аналізу кон'юнктури світового ринку зерна за 2010-2018 рр. можна використати для побудови ефективної моделі розвитку зернової галузі в Україні;

2) визначені прогностичні показники виробництва зернових в Україні дозволять оптимізувати структуру посівів зернових культур, враховуючи глобальний попит та волатильність цін на зернові.

Апробація результатів роботи: Основні положення і результати дослідження були схвалені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні теоретичні та практичні аспекти антикризового регулювання економіки країни» (Одеса, 13 жовтня 2018 р.) та на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання економіки, фінансів та права» (Полтава, 10 листопада 2018 р.).

Інформаційною базою є нормативні акти Міністерства економіки України, Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, державних органів влади та місцевого самоврядування, обласних головних управлінь статистики в Україні, статистичні матеріали міжнародних, міжурядових організацій в галузі ринку зерна, наукові публікації провідних українських та інших зарубіжних учених із проблем розвитку зернової галузі.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, основної частини, висновків і списку використаної літератури. Повний обсяг роботи становить 81 сторінку комп'ютерного тексту. У роботі наведено 8 таблиць та 24 рисунки. Список використаної літератури нараховує 66 джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА

1.1. Теоретичні моделі аналізу ринків

Розуміння механізму самоорганізації, саморозвитку і саморегулювання економічної системи ґрунтується насамперед на розумінні закономірностей функціонування ринку. В сучасних умовах господарювання ринок повинен бути об'єктом постійного спостереження. Але, самі по собі ринкові дослідження не мають ніякої цінності, якщо вони не пов'язані із прийняттям управлінських рішень. Тому результатом таких досліджень є інформація, яка несе відповідь на питання, що цікавить суб'єктів ринку. На сьогодні в науковій економічній літературі є низка визначень поняття «ринок», котре з розвитком суспільства змінювалося. Так Е. Дж Долан визначає ринок як взаємодію, в яку вступають люди для торгівлі один з одним [12, 19];

Макаренко П.М. інтерпретує поняття ринок як тісний взаємозв'язок і взаємодію багатьох людей, домашніх господарств, підприємств, галузей і видів виробництва, їхні ринкові зв'язки створюють єдине ціле. а тому ринкова економіка належить до типу органічних систем [32, 5];

За Лисюком В. М. ринок – це складний механізм руху благ і послуг в формі товарів та грошей в рамках суспільного відтворення на всіх рівнях економічної системи суспільства [27, 28].

У. Стенлі Джевонс розумів ринок як будь-яку групу людей, що вступають в тісні ділові відносини і укладають великі угоди з приводу будь-якого товару. Британська енциклопедія характеризує ринок як сукупність інструментів, за допомогою яких здійснюється обмін товарами і послугами в результаті контактів покупців і продавців один з одним. Фрідріх Хайек розумів ринок як складний

передавальний пристрій, що дозволяє з найбільшою повнотою і ефективністю використовувати інформацію, розсіяну серед незліченної безлічі індивідуальних агентів [61]. Ф. Котлер, який займався проблемами маркетингу, визначав ринок як сукупність існуючих і потенційних покупців товару [20].

Розглянуті визначення ринку містять загальне і особливе. Всіма визнається, що ринок – це сукупність відносин між покупцями і продавцями. Оскільки ці відносини складні, багатогранні, що складаються з різних систем і блоків, економісти різних шкіл і напрямків розглядають їх в тій площині, в якій знаходиться досліджувана ними проблема. Так, Ф. Котлер розглядає ринок з точки зору маркетингу [20], Ф. Хайек – з позиції інформації, яку дає ринок [61].

Ринок – система економічних відносин, пов'язаних з обміном товарів та послуг на основі широкого використання різноманітних форм власності, товарно-грошових і фінансово-кредитних механізмів. Через ринок здійснюється переважна більшість економічних процесів. Це специфічна форма економічних взаємовідносин, що пов'язує між собою різних господарюючих суб'єктів. Для сучасного ринку характерними є економічна свобода, конкуренція, мобільність ресурсів, автономність дій учасників ринку, вичерпна поінформованість суб'єктів (ціна та цінність інформації з розвитком ринку зростають), соціалізація та глобалізація економічних зв'язків. Сучасний ринок – один з елементів іншої значно складнішої системи господарювання, складовими якої є власне ринкові відносини, численні регулюючі інститути, система законодавства, ринкова інфраструктура, стан суспільної свідомості.

Вільним ринком вважається той, на якому встановлюється практично рівна ціна на один і той же продукт в даний час. Для цього необхідні наступні умови:

- значний за обсягом і постійний попит;
- необмежена кількість учасників ринку, постачальників зерна;
- абсолютна мобільність факторів виробництва;
- вільна конкуренція серед покупців і продавців;
- доступність інформації для учасників ринку;
- висока якість виробленого товару;

- наявність транспортних засобів, що забезпечують доставку зерна покупцеві у потрібний час і місце;

- наявність своєчасної платоспроможності у покупців і досконалість кредитно-фінансової системи.

Завданнями дослідження ринків є з'ясування стану конкурентного середовища на ринку; виявлення і визначення наявних на ринку проблем, які перешкоджають розвитку конкуренції; підготовка пропозицій щодо вдосконалення розвитку конкуренції та функціонування ринків; виявлення ознак порушення законодавства про захист економічної конкуренції. При проведенні дослідження ринку можуть бути застосовані статистичні методи аналізу інформації, основними з яких є: кореляційний, факторний, кластерний, дискримінантний аналіз, аналіз сукупностей, порівняльний аналіз тощо. Для забезпечення достовірності і об'єктивності здійснення аналізу функціонування ринку можна використовувати поєднання різних методів. Так нами запропоновано п'ять основних методів аналізу і оцінки ринку, які представлені на рис. 1.1:

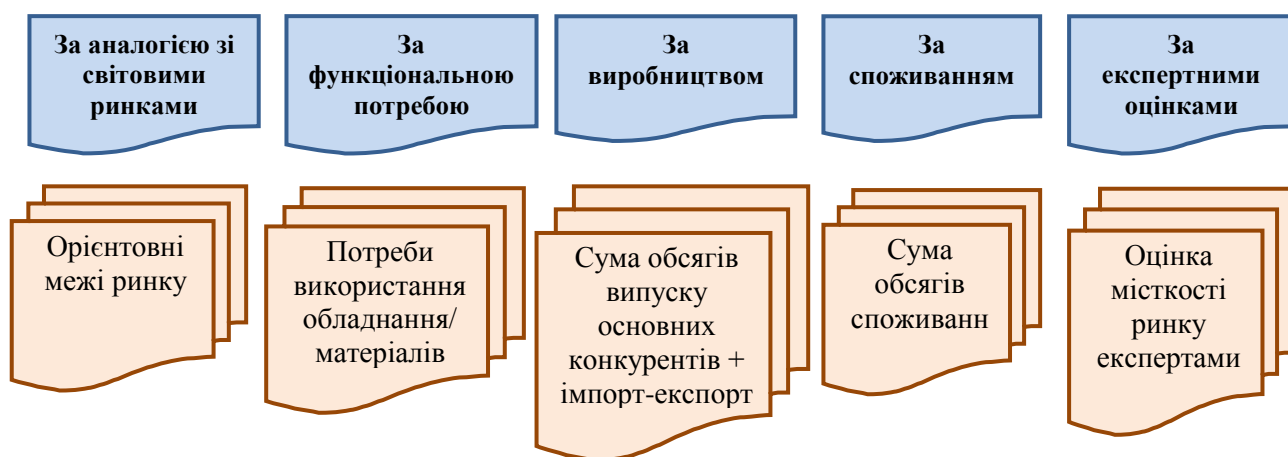

Рис. 1.1. Основні методи аналізу і оцінки ринку

1. За аналогією зі світовими ринками – перший крок в реалізації цього підходу - визначення ринку-аналога в більш розвиненій економіці. Наприклад, якщо ми оцінюємо український ринок пшениці, то близьким аналогом для нас може стати ринок Польщі, близький за кліматичними умовами і структурою сільськогосподарських земель.

2. За функціональною потребою – досить простий і точний метод. Наприклад, ми знаємо, розмір існуючого парку комбайнів в Україні, також відомий розмір парку в минулому році і середній термін експлуатації комбайна (припустимо, це десять років). Отже, для того щоб розмір парку залишався незмінним, щорічно обсяг закупівлі нової техніки має становити 10% від парку. Порівнявши цю цифру з річним зміною розмірів парку, ми без проблем можемо розрахувати річний обсяг закупівель комбайнів для збирання врожаю зернових.

3. За виробництвом – найпростіший спосіб, але його застосування вимагає певної обережності. Державна статистика зазвичай містить відомості про річні обсяги виробництва різних товарних груп. Якщо ваша товарна група є в цьому списку – все відмінно. Залишається відняти від річного обсягу виробництва обсяг експортних поставок і додати імпорт. Головною проблемою може стати те, що статистика іноді випадково пропускає якогось гравця (наприклад, він не надав вчасно звітність).

4. За споживання – застосують цей методом, коли ми маємо справу з декількома великими споживачами. Тоді опитавши їх, ми отримаємо прямі та достовірні відомості про обсяги споживання. Інший підхід до використання методу споживання будується на аналізі товарного випуску. Припустимо, що річний обсяг виробництва галузі, в якій зосереджені споживачі продукції, становить 1 млрд грн. За допомогою інтерв'ю з п'ятьма-шістьма виробникам, з'ясували, що середня маржа в галузі становить 10%, а частка продукту в структурі собівартості – 5%. Звідси з певною точністю можна розрахувати розмір ринку: $1 \text{ млрд грн.} \times (100\% - 10\%) \times 5\% = 45 \text{ млрд грн.}$

5. За експертними оцінками – на закритих і нових ринках такі інтерв'ю часто стають основними джерелами інформації.

Для розуміння ситуації на ринку і планування певних дій будь-яке підприємство повинно мати необхідну інформацію. Аналіз ринку – це збір даних та їх інтерпретація для того, щоб з'ясувати місце фірми чи продукту на ринку, оцінити перспективи розвитку і скласти уявлення про вимоги споживача, що впливають в подальшому на функціонування ринку. Аналіз ринку будується на

виявленні його розміру і сегментації (розбиття на кількісні категорії з однорідними характеристиками), структури, існуючих тенденцій, часток і взаємини між структурами всередині ринку і за його межами. Системне отримання інформації і використання її для розвитку зернового ринку можливо за умови реалізації моделей аналізу зернового ринку. (рис. 1.2).

Примітка. Складено автором самостійно

Рис. 1.2. Основні моделі аналізу зернового ринку

Аналіз наукових робіт дозволяє узагальнити існуючі матричні моделі аналізу зернового ринку (табл. 1.1). Головною перевагою представлених моделей

є простота їх використання, що не вимагає глибоких математичних знань і дозволяє використовувати їх широкому колу сучасних менеджерів. До недоліків можна віднести використання якісної інформації, що отримана експертним шляхом (в аналізі присутній суб'єктивний чинник, що може викликати значні відхилення результатів аналізу від реальної ситуації, яка склалась у зовнішньому середовищі) та неможливість врахування імовірного характеру зовнішніх впливів, які істотно діють на результати діяльності підприємства.

Таблиця 1.1

Сучасні матричні моделі аналізу зернового ринку

Моделі 1	Призначення моделі 2
SWOT	оцінка сильних та слабких сторін фірми, з метою визначення можливостей та загроз з боку ринкового середовища
TOWS	оцінка зовнішніх можливостей та загроз, з метою визначення сильних та слабких сторін фірми
PEST/STEP	оцінка макроекономічних чинників: політичних, економічних, соціальних та технологічних з метою визначення ступеня впливу кожного з них на діяльність фірми
SPACE	оцінка стратегічної позиції фірми у ринковому середовищі
PIMS	оцінка відповідності можливостей підприємства потребам ринку
5 сил конкуренції за М. Портером	визначення конкурентної позиції підприємства та його стратегічної орієнтації у ринковому середовищі
Матриця І. Ансоффа	оцінка товару підприємства (існуючі й нові) та ринків, просування продукції підприємства (існуючі й нові)
Матриця BCG	визначення напрямів діяльності фірми на основі аналізу темпів росту та частки ринку
Матриці McKinsey, Shell, Г. Дея, Д. Монієсона, Мак-Нейма	оцінка привабливості ринку та конкурентної позиції підприємства
Матриця А. Томпсона – А. Дж. Стріклєнда	темпи зростання ринку та конкурентна позиція підприємства

Примітка. Складено автором самостійно

Головною перевагою представлених моделей є простота їх використання, що не вимагає глибоких математичних знань і дозволяє використовувати їх широкому колу сучасних менеджерів. До недоліків можна віднести використання якісної інформації, що отримана експертним шляхом (в аналізі присутній суб'єктивний чинник, що може викликати значні відхилення результатів аналізу від реальної ситуації, яка склалась у зовнішньому середовищі) та неможливість

врахування імовірного характеру зовнішніх впливів, які істотно діють на результати діяльності підприємства.

В останній час вчені надають перевагу економіко-математичним методам та моделям при аналізі ринкового середовища, в якому функціонує фірма. Саме застосування математичних моделей дає більш якісні та надійні результати, ніж матричні. До того ж, поява й подальше удосконалення прикладних програм дуже спрощують використання математичних методів та прискорюють процес прийняття якісних управлінських рішень.

1.2. Моделі кон'юнктурних досліджень ринку зерна

Кон'юнктура ринку – це економічна ситуація на ринку, яка характеризується рівнями попиту та пропозиції, ринковою активністю, цінами, обсягами продажів. Положення на ринку залежить від кон'юнктури ринку, тобто від стану попиту і пропозиції.

Кон'юнктура ринку – це сформована економічна ситуація, що включає в себе співвідношення між попитом і пропозицією, рухом цін і товарних запасів, портфелем замовлень по галузях і іншими економічними показниками. Іншими словами, кон'юнктура ринку - це конкретна ситуація, що склалася на ринку на даний момент, або обмежений відрізок часу, а також сукупність умов, які цю ситуацію визначають.

У свою чергу, кон'юнктура як економічне поняття – це процес капіталістичного відтворення в конкретних історичних умовах у всій його сукупності та ринковому прояві. Вона являє собою сформовану на ринку економічну ситуацію, що характеризує співвідношення між попитом і пропозицією, рівень цін, товарні запаси та інші економічні показники [33, 10]. Кон'юнктурою ринку можна вважати економічну ситуацію, яка склалася на

ринку і характеризується рівнями попиту та пропозиції, ринкової активності, цінами, обсягами продажу [33, 12].

Кон'юнктура – це стан певної економічної системи, який формується в кожний конкретний момент часу під дією об'єктивних і суб'єктивних чинників, завдяки яким створюється певна ринкова ситуація [16, 11].

Кон'юнктура – це найважливіші ознаки, специфічні риси, показники, які характеризують поточний і перспективний стан розвитку економіки АПК, його окремих галузей або ринку продуктів і послуг. Це поняття охоплює сукупність взаємопов'язаних умов, що визначають (зумовлюють) перехід з одного стану в інший. Основна мета вивчення кон'юнктури ринку – встановити, якою мірою діяльність промисловості і торгівлі впливає на стан ринку, на його розвиток в найближчому майбутньому і які заходи слід вжити, щоб повніше задовольнити попит на товари, більш раціонально використовувати наявні у виробничого підприємства можливості. Результати вивчення кон'юнктури призначені для прийняття оперативних рішень з управління виробництвом і збутом товарів.

Вивчення кон'юнктури ринку базується на аналізі показників, що характеризують виробництво і поставку товарів цієї групи, обсяг і структуру роздрібного продажу, товарних запасів на складах підприємства, в оптовій і роздрібній торгівлі.

При вивченні кон'юнктури ринку ставиться завдання не тільки визначення стану ринку на той чи інший момент, але і передбачення ймовірного характеру подальшого його розвитку принаймні на один-два квартали, але не більше ніж на півтора року. Результати аналізу прогнозованих показників кон'юнктури ринку в поєднанні зі звітними і плановими даними дають можливість завчасно виробити заходи, спрямовані на розвиток позитивних процесів, усунення наявних і запобігання можливих диспропорцій.

При вивченні кон'юнктури ринку необхідне виконання таких завдань:

1. У певний проміжок часу відібрати з джерел інформації достовірні дані по всьому ринку, а саме виявити всіх конкурентів, вивчити асортимент

продукції, що випускається, вивчити політику ціноутворення, визначити коло осіб, для яких ваша фірма буде випускати продукцію, та інші показники.

2. Систематизувати вибрані показники.

3. Встановити силу і масштаби впливу відповідних кон'юнктуроутворюючих факторів, їх взаємозв'язок і спрямованість дії.

4. Виявити активність взаємодії цих факторів в найближчій перспективі для розробки прогнозу.

Для аналізу кон'юнктури ринку проводять наступні дослідження:

1. Загальногосподарської кон'юнктури в країні, регіоні – використовують результати вивчення зовнішнього середовища підприємств: обсяг і динаміка валового національного продукту, національного доходу, виробництва в галузях народного господарства; розмір інвестицій; величина середньої та реальної заробітної плати; чисельність працюючих в народному господарстві і в галузях; показники стану внутрішнього; динаміка гуртових і роздрібних цін, індекси інфляції; рівень життя населення; динаміка зовнішньоекономічної діяльності; індекси фондових ринків; рівень безробіття.

2. Кон'юнктури товарного ринку – передбачає вивчення попиту на товарному ринку, за окремими сегментами ринку: споживчого сектору, виробничого споживання, державного споживання, експорту.

3. Попиту, обсяг якого залежить від купівельної спроможності населення, і визначається реальними доходами, умовами отримання кредитів, розміром заощаджень, співвідношенням між витратами на придбання товарів і послуг.

4. Пропозиції; аналіз якої передбачає: кількісну оцінку обсягу пропозиції у вартісних і натуральних показниках; визначення структури пропозиції з точки зору асортиментних різновидів товару за цінами, типам, моделям, якості, дизайном, новизною тощо; обчислення частки окремих виробників на ринку товару, в тому числі частки імпорту в загальному обсязі пропозиції; виявлення світових тенденцій у розвитку даного ринку і можливі наслідки таких тенденцій для ринку країни.

5. Тенденції розвитку попиту і пропозиції на даний товар, аналіз яких є логічним продовженням попередніх етапів аналізу. Основне завдання такого аналізу виявлення тенденцій динаміки вартісних і натуральних вимірників попиту і пропозиції, визначення кількісних та якісних чинників, що впливають на обсяг і структуру попиту та пропозиції, зіставлення виявлених тенденції на ринку країни з тенденціями в інших регіонах та інших країнах; визначення стадії життєвого циклу, на якій знаходиться товар.

6. Розвиток і задоволення потреб на товар, в процесі якого відстежується розвиток потреби, вираженою і задоволеною товаром, поява нових його різновидів або, навпаки, зменшення потреби і її зникнення. Крім цього, вивчається можливість задоволення потреби за допомогою іншого товару – замітника, ймовірно, поки не представлено на ринку.

В результаті вивчення кон'юнктури ринку можна зробити висновки про тенденції його розвитку як у світовому так і у національному масштабі (рис.1.3):

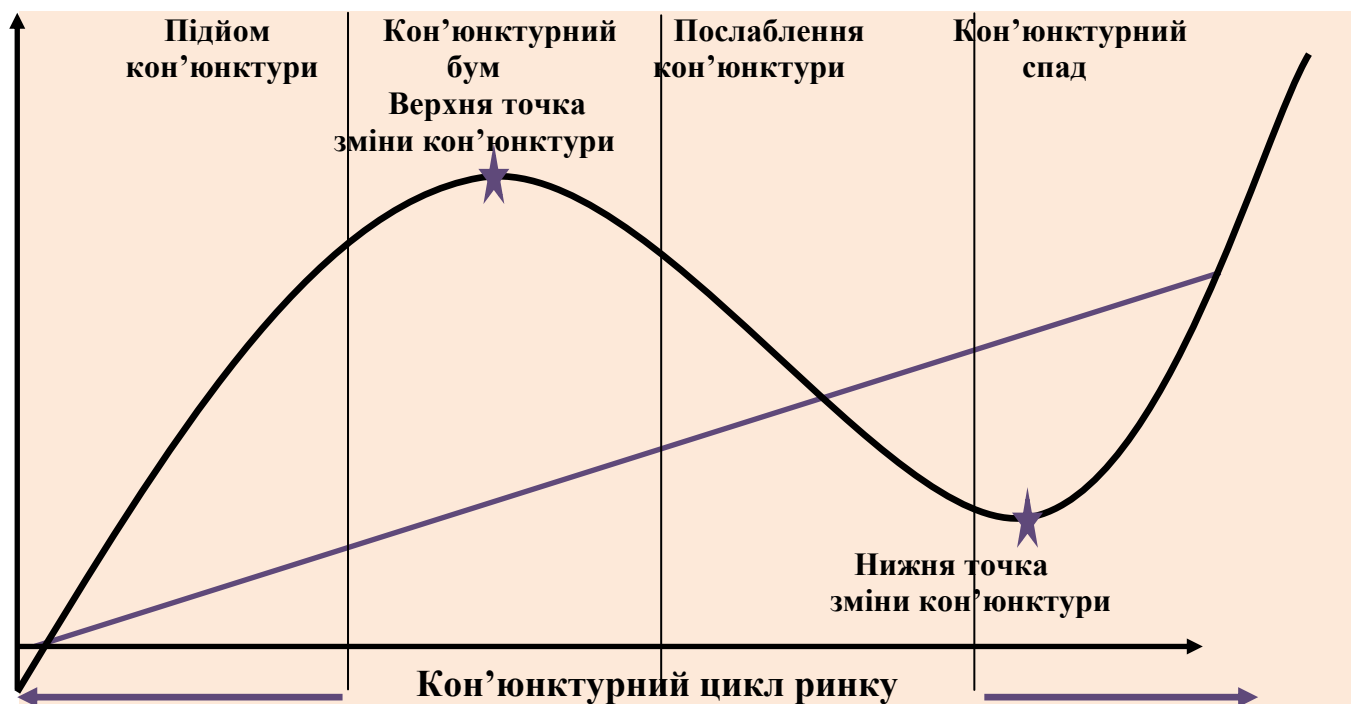

Рис. 1.3. Фази кон'юнктурного циклу ринку

- сприятлива кон'юнктура (підйом кон'юнктури і кон'юнктурний бум) показує, що ринок є вельми збалансованим, відрізняється зростанням і стабільністю,

незмінними цінами і високим рівнем продажів (з тенденцією на подальше зростання);

- несприятлива кон'юнктура (послаблення кон'юнктури і кон'юнктурний спад) виражається в гострих ознаках дисбалансу ринку загалом, різким падінням (або ж повною відсутністю) попиту, коливаннями в ціновій політиці, гострим дефіцитом товару, збутовою кризою тощо.

До основних показників ринкової кон'юнктури можна віднести:

1. Рівень промислового виробництва – враховують такі параметри, як динаміка, обсяг і структура пропозиції. На його основі можна зробити висновки, наскільки конкурентоспроможний ринок тієї або іншої країни в аспекті світової господарської діяльності або ж конкретної галузі.

2. Інвестиційний процес – дозволяє робити висновки про перспективи подальшого розвитку: якщо обсяг інвестицій невисокий, то велика ймовірність зниження попиту і подальшого "падіння" ринку. У ситуації, коли обсяги інвестицій зростають, можна розраховувати на підвищення обсягу замовлень, збільшення попиту, розширення виробництва тощо.

3. Обсяги замовлень – за допомогою цієї інформації можна оцінити рівень завантаження виробничих потужностей в найближчій перспективі, а також зробити певні висновки щодо покращення ситуації на ринку.

4. Трудові показники – враховують дані, що стосуються умов праці людей – рівень безробіття, тривалість робочого (тижня), обсяги фонду заробітної плати і тощо.

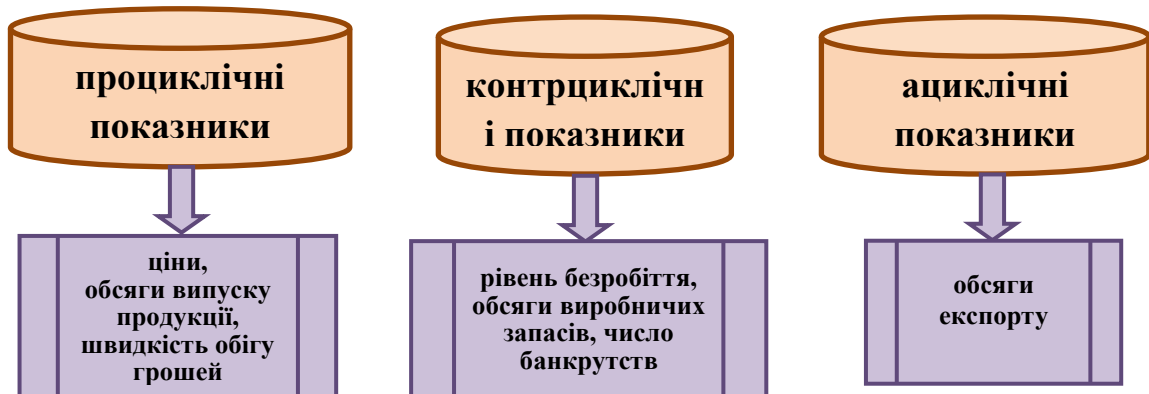
5. Внутрішній товарообіг – мають ключове значення при аналізі кон'юнктури товарних ринків: перевезення вантажів всередині країни, оборот роздрібною торгівлі, інформація про рух товарних запасів, обсяги продажів.

6. Зовнішня торгівля – враховує географію імпорту та експорту продукції, їхні обсяги.

7. Кредитно-грошова сфера – випуск цінних паперів, величина облікового відсотка, курс акцій, обсяг грошових коштів в обігу, рух банківських депозитів.

8. Ціни характеризують середню цінову політику за різними товарними групами і формують низку індексів – споживчих цін, виробництва, дефлятор.

Всі перераховані вище показники можуть змінюватися протягом часу і тому їх можна розділити на такі основні види (рис. 1.4):

Примітка. Складено автором самостійно

Рис. 1.4. Вплив кон'юнктурного циклу на показники ринкової кон'юнктури

1. проциклічні показники – зростають у фазу підйому ринку і знижуються у фазу спаду.
2. контрциклічні показники – в період спаду кон'юнктури ринку зростають, а під час росту – знижуються.
3. ациклічні показники ніяк не прив'язані до фаз економічних циклів.

Для оцінки стану ринку може враховуватися низка індикаторів (рис. 1.5), за якими можна робити висновки про поточний стан справ і майбутні зміни.

Рис. 1.5. Індикатори кон'юнктури зернового ринку

До найбільш популярних індикаторів можна віднести:

1. Масштаб – показує загальну місткість ринку, обсяг здійснених операцій за звітний період часу щодо угод купівлі-продажу, загальне число підприємств, які працюють на ринку послуг.

2. Збалансованість – відображає більш точно співвідношення між реальним попитом і пропозицією на ринку (може оцінюватися окремо для кожного з секторів або економіки загалом).

3. Тип – сучасний ринок буває конкурентним або з елементами монополізму.

4. Динаміка – враховує такі параметри, як вектор і інтенсивність розвитку ринку, зміну основних параметрів і тенденцій. Завдяки цим індикатором можна оцінити перспективи розвитку ринку в майбутньому.

5. Ринковий ризик передбачає оцінку ймовірності ураження (банкрутства) в період ринкової діяльності.

6. Стійкість – оцінюється в просторі і динаміці.

7. Ділова активність відображає загальний обсяг проведених операцій і їх динаміку, обсяг господарського портфеля і т. д.

8. Рівень конкуренції характеризує число конкурентів на ринку, активність кожного з них, ймовірність утриматися за таких умов.

9. Норма прибутку відображає розмір чистого, валового прибутку та рівень рентабельності.

У практиці кон'юнктурних досліджень використовуються такі статистичні методи виявлення основної тенденції розвитку ринку:

- метод технічного згладжування динамічного ряду полягає у тому, що фактичні дані (емпіричні) досліджуваного параметру наносять на графік, після чого проводиться лінія, яка візуально усереднює всі коливання. Такий метод широко використовується в аналізі біржової кон'юнктури, коли потрібні оперативні висновки про тенденцію розвитку ринку;

- метод механічного згладжування або метод ковзної середньої, полягає в розрахунку середньої величини з 3-х, 5-ти і більше рівнів динамічного ряду

параметру ринку, утвореного послідовним виключенням початкового члена і заміною його наступним за порядком;

- метод аналітичного вирівнювання є найбільш точним та надійним способом виявлення основних тенденцій розвитку ринку і полягає у побудові та графічному зображенні трендових моделей. Суть трендової моделі полягає в погашенні випадкових відхилень від лінії, яка усереднює фактичні дані і виражає графічно й математично головну тенденцію розвитку досліджуваного явища.

Таким чином, кон'юнктурні дослідження – це механізм заходів, спрямованих на одержання достовірної інформації про стан кон'юнктури світового чи національного ринку. Наявність об'єктивних даних про кон'юнктуру ринку дає змогу приймати ефективні рішення щодо покращення становища на ринку, задоволення попиту населення і досягнення вищих показників прибуткової діяльності. Основною метою вивчення кон'юнктури ринку є встановити, якою мірою зовнішні і внутрішні чинники впливають на стан ринку, його стратегічний розвиток.

2.3. Механізм функціонування ринку зерна: поняття, різновиди та структура

Агропромисловий комплекс є стратегічною галуззю народного господарства будь-якої країни. Складовою агропромислового комплексу є ринок зерна, який займає важливе місце не лише в структурі аграрних відносин, а й загалом в економіці держави. Адже від ефективності його функціонування залежить продовольча безпека країни, її експортний потенціал, ефективне функціонування суміжних галузей АПК та рівень життя населення держави.

Зерновий ринок відображає не тільки сукупність відносин обміну, за допомогою яких регулюються господарські зв'язки і здійснюється купівля-продаж зерна та продуктів його переробки. Саме тому не слід зводити зерновий ринок

тільки до сфери обігу, до обміну в товарній формі, оскільки обмін – лише фаза процесу відтворення, яка опосередковано пов'язує виробництво і споживання. Відносини на ринку зерна не обмежуються сферою обміну, а включають товарно-грошові відносини і в сфері виробництва і споживання, в яких також виникають господарські зв'язки між суб'єктами ринку. Дане трактування відображає різні структурні елементи зернового ринку і взаємовідносини між ними. Розуміння ринку зерна змінювалося з розвитком відносин господарювання в агропромисловому комплексі, що знаходило відображення в наукових роботах відповідних періодів.

Пасхавер Б. Й. визначає ринок зерна як «систему регулювання фінансово-економічних, комерційних, кредитно-податкових, соціальних, морально-етичних і правових спонукальних мотивів, заходів, норм, ситуацій, процесів і явищ, що сприяють задоволенню населення хлібопродуктами, хлібом, хлібобулочними, кондитерськими і макаронними виробами високої якості вузького асортименту» і зазначає, що основна роль ринку зерна в економіці країни визначається наступними функціями: сприяння розподілу зерна між споживачами, тобто задоволення платоспроможного попиту населення в придбанні зерна та продуктів його переробки; ринок допомагає споживачам самостійно формувати індивідуальну структуру харчування, відповідну їх інтересам і доходам [6]. Деякі економісти розглядають зерновий ринок як складне явище, що включає в себе економічні, фінансові та соціальні складові. Бородіна О.М. інтерпретує зерновий ринок як «сукупність покупців і продавців, взаємодія між якими зумовлює можливість обміну, забезпечуючи при цьому ефективність вертикальної інтеграції процесів виробництва, розподілу, зберігання, переробки зерна та випуску продуктів на його основі» [2]. Серед зарубіжних економістів трактування ринку зерна відображено як структурне утворення, що характеризує певний тип функціонування економіки і формування господарських зв'язків або як систему фінансово-економічних, комерційних, кредитно-податкових, соціальних, морально-етичних і правових спонукальних мотивів, заходів, норм, ситуацій, процесів і явищ, що сприяють задоволенню населення хлібопродуктами,

хлібобулочними, кондитерськими і макаронними виробами високої якості вузького асортименту [21].

Згідно закону “Про зерно та ринок зерна в Україні” ринок зерна – це система товарно-грошових відносин, що виникають між його суб'єктами в процесі виробництва, зберігання, торгівлі та використання зерна на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації зерна та визначення цін, а також державного контролю за його якістю та зберіганням [8]

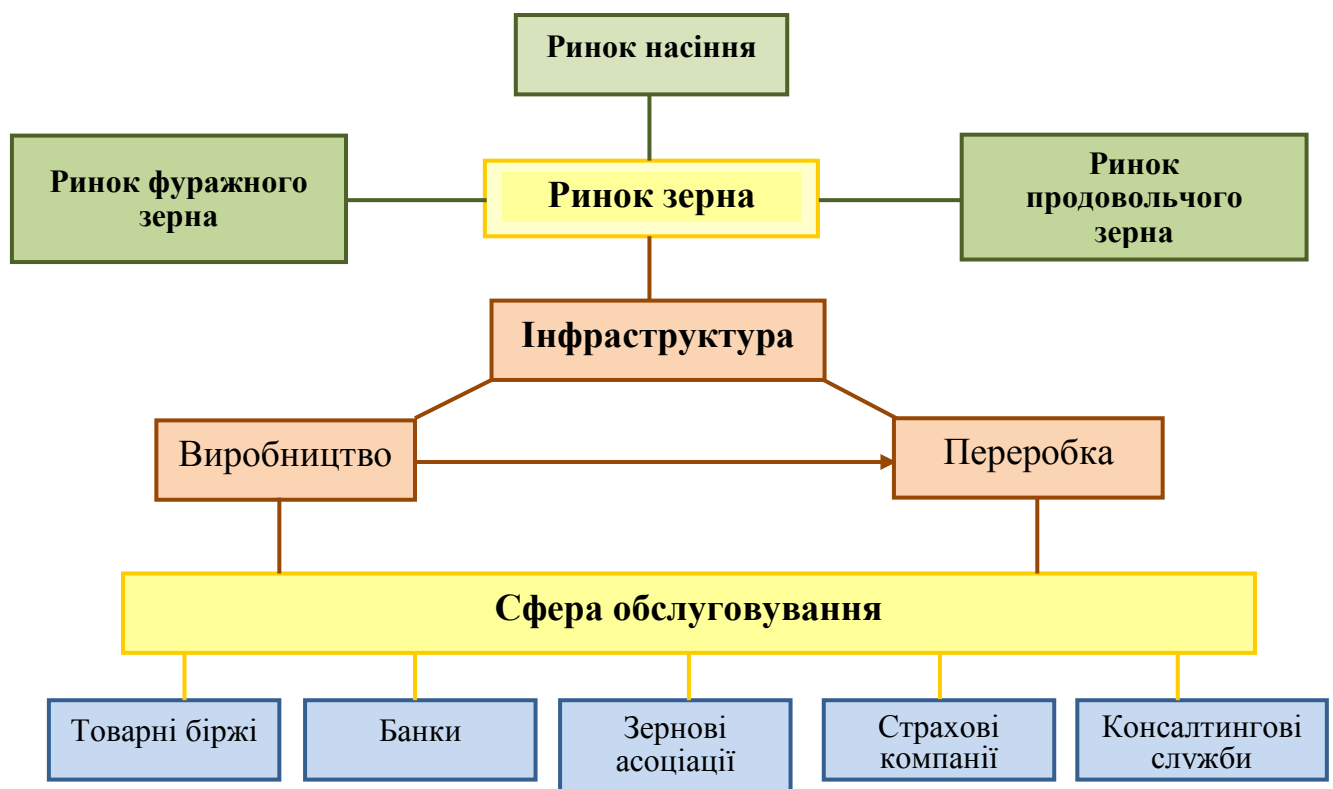
Ринок зерна володіє незаперечними перевагами порівняно з іншими формами організації економічних відносин, так як ринковий механізм природним чином без наказів і команд з'єднує інтереси виробників зерна і його споживачів, продавців і покупців, матеріально зацікавлює виробників в задоволенні потреб населення в хлібопродуктах, які виражаються через попит. Під впливом ринкових процесів відбувається природний відбір тих товаровиробників, які здатні ефективно здійснювати випуск, просування, обмін, споживання хлібопродуктів по рівноважним цінами. Ринок звільняє народне господарство від дефіциту товарів і послуг, оскільки це суперечить економічним інтересам всіх учасників ринку, скорочує витрати, що виникають у часі між появою потреби і її задоволенням, вирішує основні соціально-економічні проблеми, підвищуючи рівень життя населення, покращує структуру харчування.

Зерновий ринок – це багатогалузеве утворення, у якому об'єднані ціле виробництво, зберігання, транспортування, промислова переробка й реалізація зерна. Водночас ринок зерна є економічним механізмом, який пов'язує всі елементи обмінного процесу, створюючи умови для безперервності відтворювального процесу в зерновому підкомплексі країни. На нашу думку, зерновий ринок можна охарактеризувати як сукупність покупців і продавців, взаємодія між якими зумовлює можливість обміну, забезпечуючи ефективність вертикальної інтеграції процесів виробництва, розподілу, зберігання, переробки зерна.

Виокремлюють різні підходи у дослідженні структури ринку зерна, відповідно до різних критеріїв поділу його на структурні елементи. Однією з

таких причин є багатоукладність такої системи як агропромисловий комплекс, що ускладнений комплексом взаємозв'язків між його галузями, на яких, в свою чергу, впливають економічні, правові, політичні, соціальні та інші чинники суспільно-господарської діяльності. Другою причиною слід вважати широкий спектр використання зернової продукції суміжними галузями агропромислового комплексу та напрямками господарської діяльності.

Отже, для того щоб дослідити структуру зернового ринку, слід визначити основні її складові, що безпосередньо приймають участь у економічних процесах на даному ринку. До них, на нашу думку, слід віднести: товар; відносини з виробництва-розподілу-обміну-споживання; суб'єкти ринкових відносин. Відповідно до цього структуру ринку зерна наведена на рис. 1.6.

Примітка. Складено автором самостійно

Рис. 1.6. Структура ринку зерна в Україні

Зерновий ринок поділяється на такі три основні складові: ринки продовольчого та фуражного зерна і ринок насіння. Галузева структура ринку того або іншого виду зерна визначається напрямками використання зерна:

хлібопечення, виробництво макаронних виробів, корм для худоби, пивоваріння тощо.

Основними елементами зернового ринку є суб'єкти господарювання, що виступають на ринку як покупці і продавці зерна та об'єкти ринку (обсяг зерна та зернопродуктів).

Суб'єктами ринку зерна є:

- суб'єкти виробництва зерна – власники, орендарі та користувачі земельних ділянок, які використовують їх для виробництва зерна.

- суб'єкти зберігання зерна – зернові склади (елеватори, хлібні бази, хлібоприймальні, борошномельні і комбікормові підприємства), суб'єкти виробництва зерна, які зберігають його у власних або орендованих зерносховищах, та інші суб'єкти господарювання, які беруть участь у процесі зберігання зерна [8].

Ринок зерна в широкому розумінні є сукупністю сільськогосподарських і переробних підприємств та інших організацій, що забезпечують раціональне виробництво, транспортування, зберігання, переробку й реалізацію зерна та продуктів його переробки, пов'язані між собою певними організаційно-економічними відносинами, спрямованими на підвищення ефективності функціонування усіх складових ринку. Дослідивши запропоновані науковцями визначення поняття ринку зерна, вважаємо, що сутність зернового ринку можна охарактеризувати як складну економічну систему, що включає сукупність економічних відносин між його суб'єктами, якими можуть бути сільські товаровиробники, підприємства і організації при його заготівлі, зберіганні, промисловій переробці, а також різного роду структури, що обслуговують рух зерна та продуктів його переробки по всьому ланцюгу від виробників до споживачів. У цьому визначенні зерновий ринок розглядаємо як тип функціонування суб'єктів господарювання, для яких характерні не тільки обмінні, але і виробничі відносини, за допомогою яких регулюються виробництво, збут, використання зерна і формування господарських зв'язків.

Отже, ринок зерна є однією з основних складових частин агропродовольчого ринку. Під зерновим ринком слід розуміти систему економічних відносин між виробниками зерна та його покупцями-переробниками (первинний ринок) і виробниками та споживачами продуктів його переробки (вторинний ринок).

Висновки до розділу 1

1. Питання вибору моделей аналізу ринку та набуття ним прийнятних характеристик функціональності справедливо можна віднести до найбільш актуальних і досліджених в економічній літературі. Існують серйозні проблеми зі станом ринків на економічному просторі пострадянських країн, у т. ч. України. Тим не менше, особливо в країнах із транзитивною економікою методологічна основа відповідного аналізу та моніторингу практично відсутня. Тому, нами запропоновано використовувати сучасні і адаптовані до умов ринкового середовища сучасні моделі аналізу ринків, які дозволяють об'єктивно визначити привабливість функціонування ринку певного товару за умови зростаючої глобальної конкуренції.

2. Ринок зерна схильний до стихійності, і тому наражається на циклічні і сезонні коливання, дуже гнучкий у своєму розвитку, чутливо реагує на зміни соціально-економічного характеру, залежить від політичних і психологічних чинників, від чуток, паніки. Тому система показників кон'юнктури ринку повинна містити в собі показники динамічних і варіаційних процесів, властивих ринку, які є складовою частиною кон'юнктурних досліджень. Кон'юнктурні дослідження відображають стан існуючого ринку зерна, тенденції його зміни з метою вироблення оптимальної стратегії управління зовнішньоекономічною діяльністю фірми. Вивчення кон'юнктурних показників (попиту, пропозиції, ціни) на світовому та вітчизняному ринку дозволить виробникам сформувати таку

структуру обсягів виробництва, яка забезпечить стабільну прибуткову діяльність та задовольнить потреби споживачів у певних видах продукції.

3. Ринок зерна є багатогалузевим утворенням, у якому поєднані виробництво, зберігання, транспортування, переробка й реалізація зерна. Він відображає систему економічних зв'язків, що є складовою частиною аграрного ринку, забезпечуючи продовольчу безпеку країни.

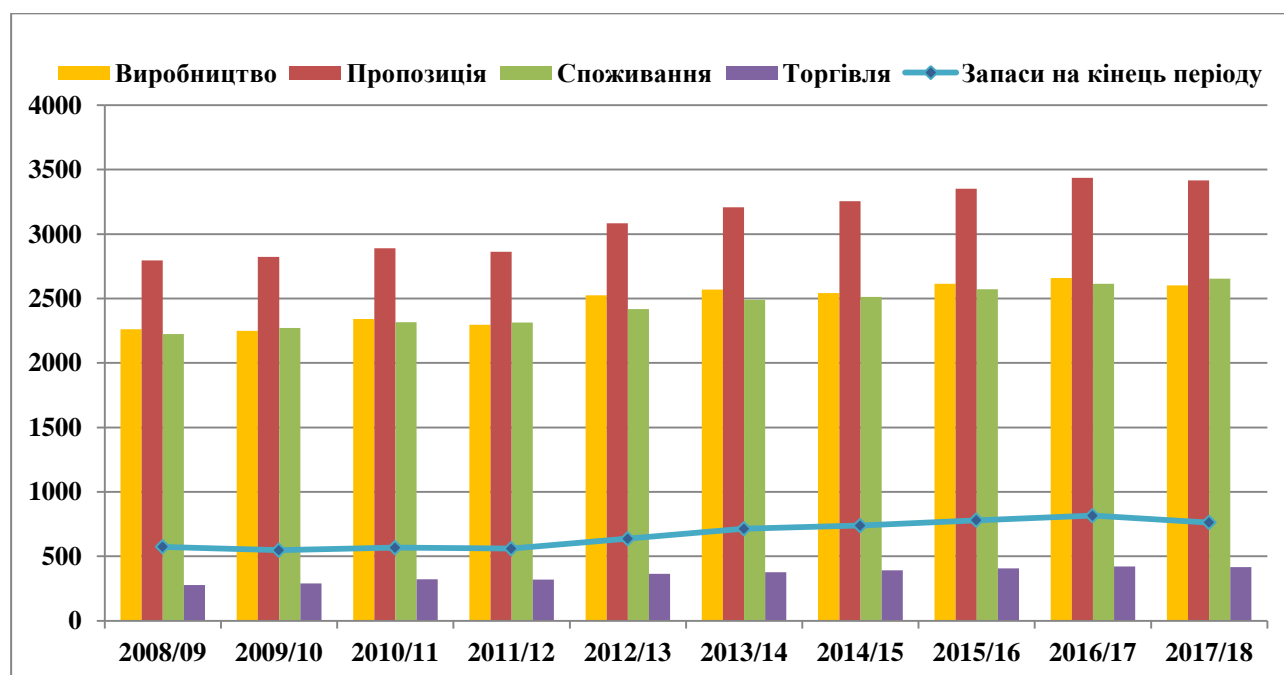
РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ КОН'ЮНКТУРИ СВІТОВОГО РИНКУ ЗЕРНА І ЗЕРНОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз і оцінка сучасного стану світового ринку зерна

Світовий ринок зерна прийнято вважати одним з найбільш досконалих і прогнозованих, який зумовлюється кількома факторами. По-перше, зерно є одним з життєво необхідних, найбільш популярних продуктів харчування серед населення планети. По-друге, вирощування зерна, що враховує природно-кліматичні умови, можливо не на всій території світу, і, по-третє, зерно – ідеальний продукт для довгострокового зберігання і транспортування.

За підсумками 2009-2018 рр. показники розвитку світового ринку зерна відображали стійкий зростаючий тренд із середньорічним темпом приросту + 1,6% (рис. 2.1).

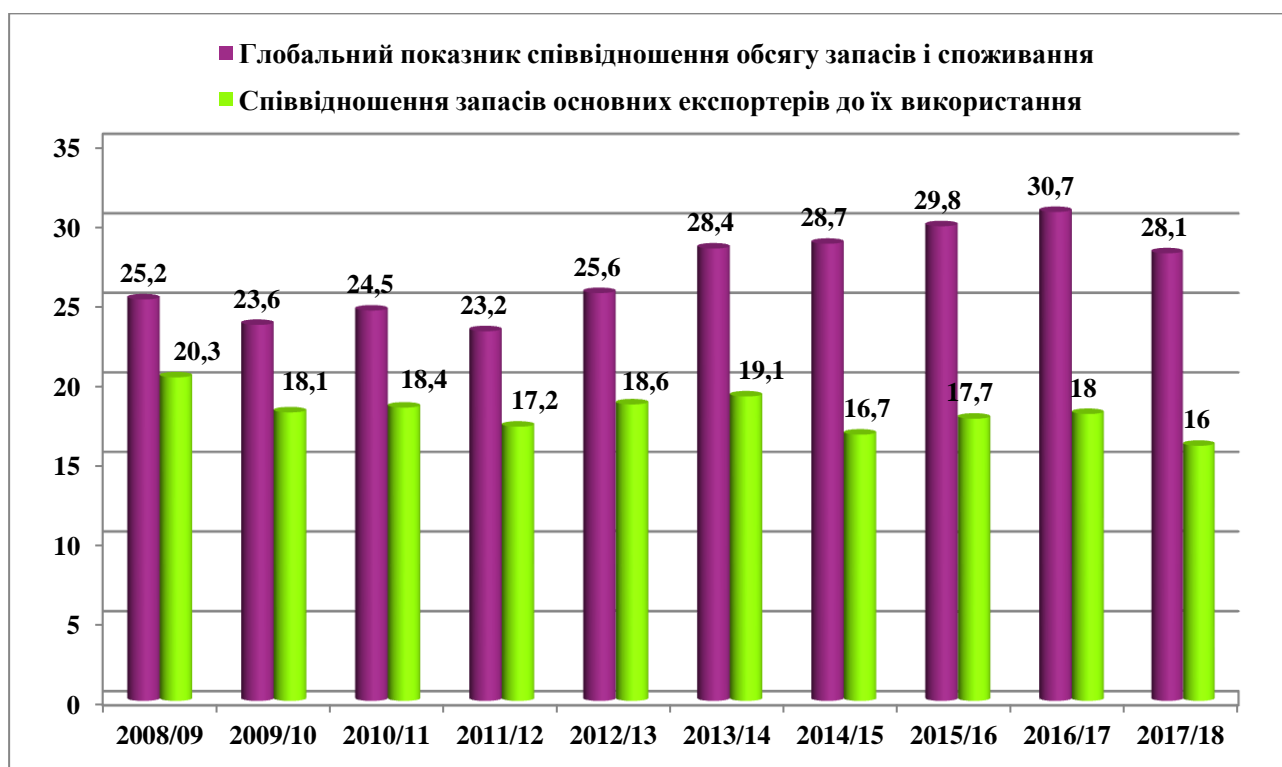

Примітка. Складено автором за даними FAO

Рис. 2.1. Динаміка розвитку світового ринку зерна за 2009-2018 рр.

Так, світове виробництво зернових за цей період зросло на 15,1% (з 2260,3 до 2601,2 млн тон), світове споживання зерна зросло на 19,3% (з 2223,9 до 2652,6 млн тон), обсяги пропозиції зросли на 22,2% (з 2795,8 до 3416,2 млн тон). Запаси на кінець періоду за останні 10 років збільшились майже на третину – 33% і склали у 2017-2018 м. р. 761,9 млн тон, а обсяги торгівлі зросли на 49,4% – з 278,3 до 415,9 млн тон (таблиця А.1).

Порівняння тренду зміни глобальних показників співвідношення обсягу запасів до споживання і співвідношення запасів основних експортерів до їх використання за 2009-2018 рр. показує, що світове споживання зернових значно випереджає їх використання (рис. 2.2).

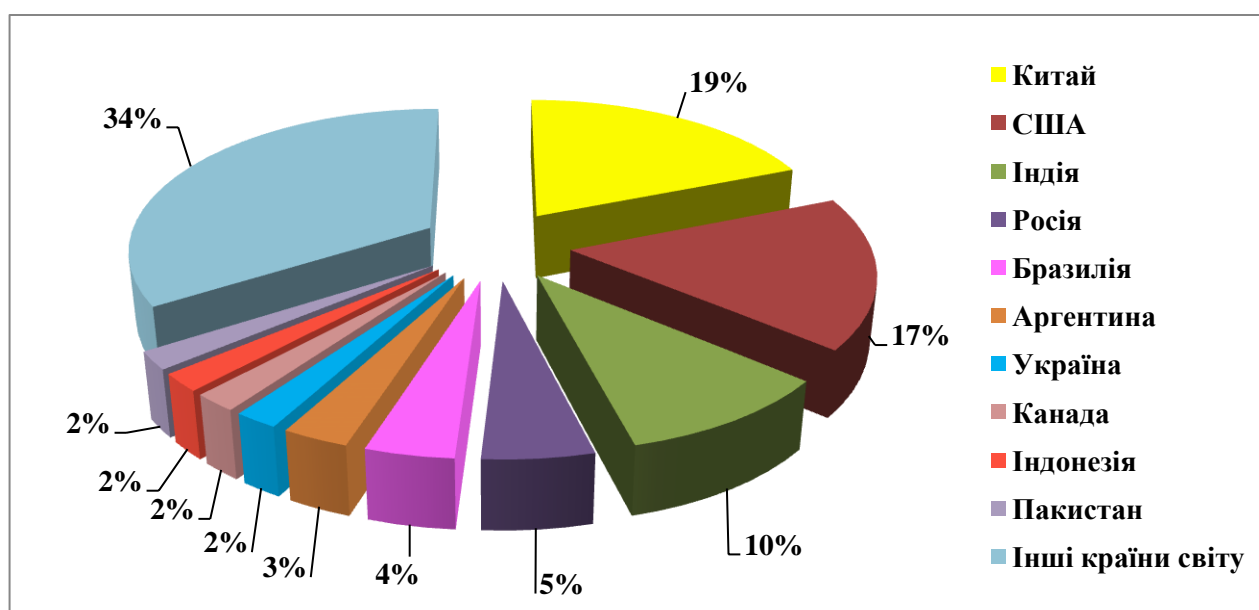
Примітка. Складено автором за даними FAO

Рис. 2.2. Динаміка глобальних показників співвідношення обсягу запасів до споживання і запасів основних експортерів до їх використання за 2009-2018 рр.

Так, якщо у 2009-2010 м. р. їхнє співвідношення становило 1,2:1, то у 2018-2019 м. р. – 1,75:1 на користь споживання. Це пояснюється динамічним зростанням населення планети, що зумовлює зростання попиту при незначному зростанні світових обсягів посівів зернових. Певним чином це впливатиме і на

вітчизняних експортерів зерна, оскільки конкуренція за ринки збуту буде зростати, як і рівень волативності цін, що безпосередньо позначатиметься на доходах галузі.

Основними світовими виробниками зерна, за експертними оцінками аналітиків ринку, у 2017-2018 м. р. є 10 країн: Китай (499,9 млн тон), США (436,4 млн тон), Індія (248,1 млн тон), Росія (125,9 млн тон), Бразилія (109,9 млн тон), Аргентина (67,3 млн тон), Україна (61,5 млн тон), Канада (56,2 млн тон), Індонезія (48,4 млн тон) і Пакистан (38,9 млн тон) [54]. Разом на ці країни припадає 66% усього світового виробництва зернових культур (рис. 2.3).

Примітка. Складено автором за даними USDA World Agricultural Production

Рис 2.3. Світові виробники зерна за 2017–2018 м.р.

США залишається ключовою країною-виробником зернових культур у світі. З 2017-2018 м. р. обсяг виробництва в США виріс до 558 млн тон. За період з 2009 по 2018 рр. найвищі середньорічні темпи приросту виробництва у світі були відзначені в Бразилії (6,6% в середньому за рік). В інших країнах також спостерігалися позитивна динаміка виробництва. Частка України у виробництві зерна на світовому ринку становить 2%, однак потенційні можливості щодо посівів і врожайності зернових дозволяють збільшити її обсяг до 4-5%. і зібрати близько 62 млн тон зерна.

Світовий ринок зерна складається із двох сегментів – продовольчого і кормового. Продовольчий формує ринок пшениці і рису, тоді як другий – зернові культури кормового використання (кукурудзу та ячмінь). У структурі світового виробництва зернових у 2017-2018 м. р. найбільша частка припадає на кукурудзу – 40%, пшеницю – 29%, рис – 19% та інші зернові – 12% (рис.2.4).

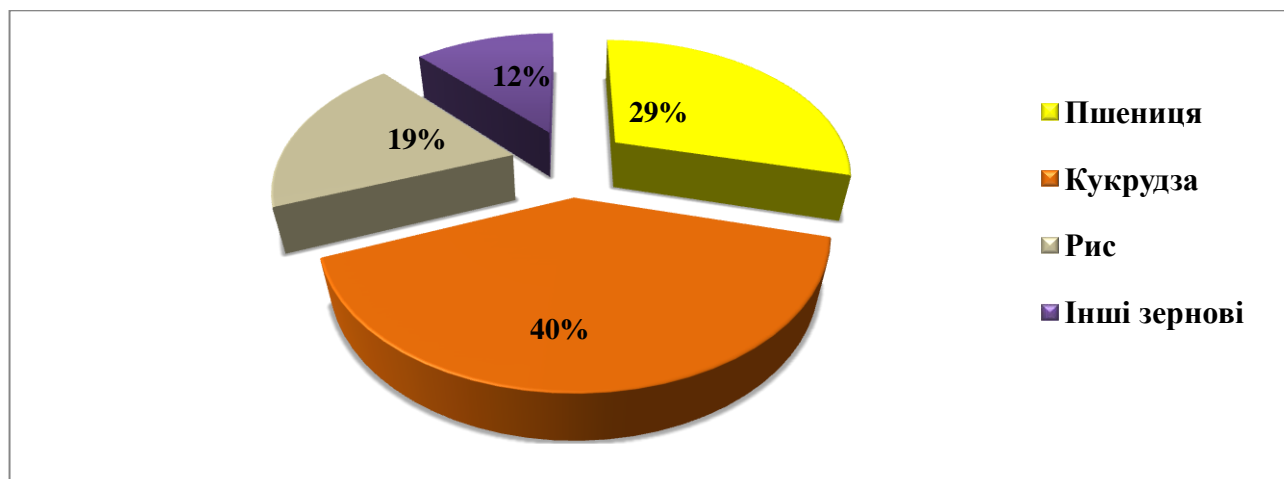

Рис. 2.4. Структура світового виробництва зернових у 2017-2018 м. р.

Обсяги виробництва кукурудзи перевищили обсяги виробництва такої традиційної культури, як пшениця і впродовж останніх 3-4 років з кукурудза займає лідируючі позиції. Це зумовлено тим, що значно зросли попит і світові ціни на кукурудзу. Світовий обсяг споживання пшениці у 2017-2018 м. р. склав 734 млн тон, що на 1,5 млн тон (0,2%) більше, ніж минулого сезону. Споживання фуражного зерна збільшилося майже до 1,365 млрд тон, що на 28 млн тон (2,1%) вище рівня попереднього сезону. Крім цього, річні темпи приросту світового споживання рису склали 1,2%. З останні 10 років ринок у вартісному вираженні був схильний до значних коливань на тлі зміни експортних цін і врожайності зернових культур (таблиця А.3).

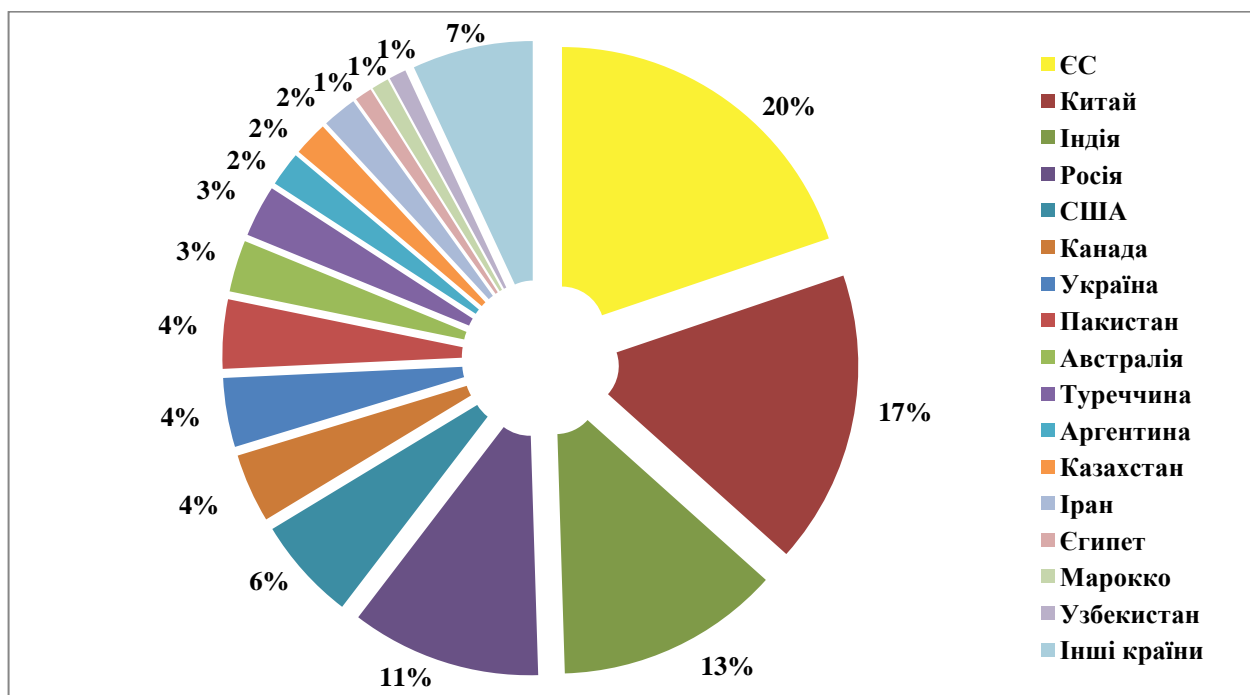
Пшениця – це основний хлібний злак в світовій торгівлі із середнім обсягом виробництва в 720-760 млн. тон, обсягом споживання в 700-750 млн. тон та з 215-280 млн. тон річного запасу (табл. 2.1). Так за період 2014-2018 рр. обсяг виробництва пшениці зріс на 4,1%, споживання – на 5,2%, кінцеві запаси – на

25%. Як видно, темпи зростання запасів значно випереджають темпи зростання виробництва і споживання пшениці (таблиця А.2).

Таблиця 2.1
Структура світового ринку пшениці за 2014-2019 рр.

№ зп	Показники	Роки							
		2014/15		2015/16		2016/17		2017/18	
		тис. тон	тис. тон	зміна, %	тис. тон	зміна, %	тис. тон	зміна, %	
1.	Виробництво	728262	735966	+1,1	752084	+2,2	758274	+0,82	
2.	Споживання	704112	711009	+0,98	739204	+4,0	741007	+2,4	
3.	Кінцеві запаси	219252	244209	+11,4	257089	+5,3	274356	+6,7	

Найбільшим виробником пшениці у світі є Європейський союз – 137,5 млн тон, друге місце займає Китай з показником в 128 млн тон, на третьому місці – Індія і Російська Федерація 99,7 та 71 млн. тон відповідно (рис. 2.5).

Примітка. Складено за даними USDA World Agricultural Production

Рис 2.5. Світові виробники пшениці за 2017–2018 м. р.

Щодо світового експорту пшениці у 2017-18 м. р., то перше місце впевнено займає Росія, яка збільшила річний обсяг поставок на зовнішні ринки – 32,2 млн. тон проти 27,184 млн. тон порівняно з 2016-2017 м. р. Минулорічний лідер США, з результатом 26,3 млн. тонн, опуститься відразу на третє місце, зберігши другу

позицію за країнами ЄС (28,5 млн. тон). Також помінялися місцями порівняно з 2016-2017 м. р. Канада (20,5 млн. тонн) та Австралія (18,153 млн. тон). Що стосується України, то за оцінкою FAO, за результатами 2017-2018 м. р. вона скоротить зовнішні відвантаження пшениці до 16,5 млн. тон після 18,083 млн. тон в минулому сезоні, що, тим не менш, дозволить їй зберегти 6 сходинку рейтингу експортерів зернових (рис. 2.6).

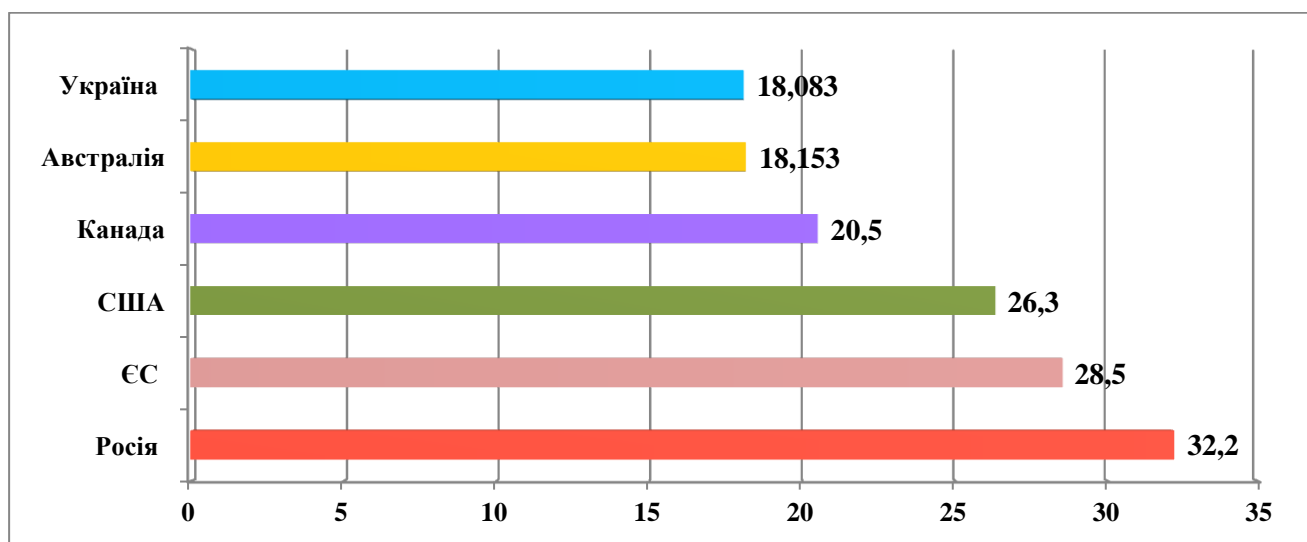

Рис. 2.6. Рейтинг світового експорту пшениці у 2017-2018 м. р.

Обсяг світового імпорту зернових культур у 2017-2018 м. р. склав 459 млн тон (рис.2.7). Динаміка імпорту загалом відповідала динаміці експорту. Однак у структурі світового імпорту переважає частка пшениці – 38% (174,42 млн тон), на другому місці кукурудза з часткою 29% (113,11 млн тон), потім рис – 20% (91,8 млн тон) та інші зернові – 13% (59,67 млн тон). У період з 2007 по 2018 рр. обсяг імпорту зернових культур зростав із середньорічним темпом приросту в + 3,3%. Основним споживачем імпорту зернових культур у світі є Китай (21%). Великими імпортерами зернових культур залишаються Японія (5%), Мексика (4%), Німеччина (4%), Іспанія (4%), Нідерланди (4%) і Південна Корея (3%).

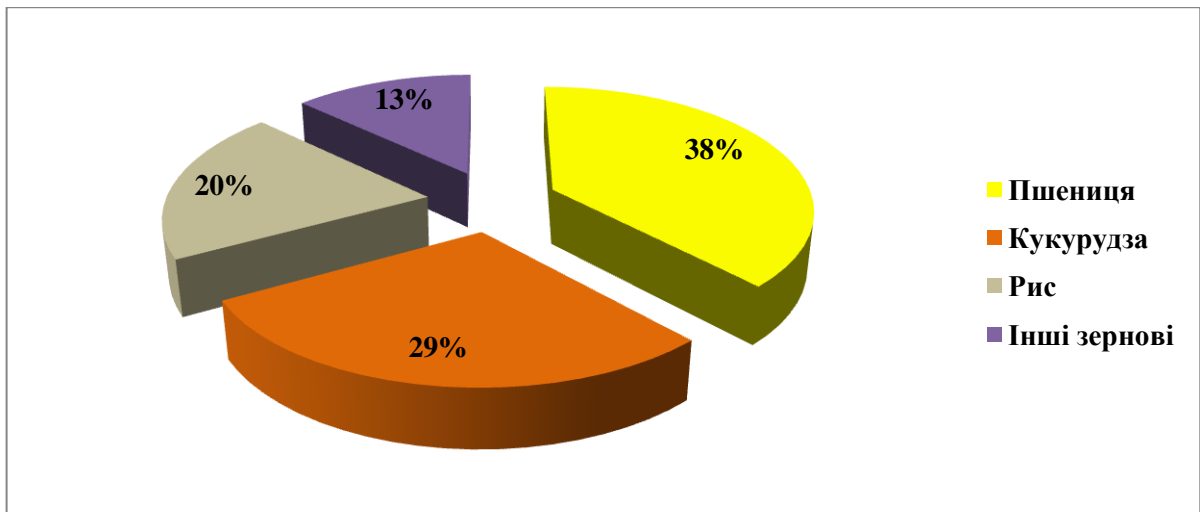
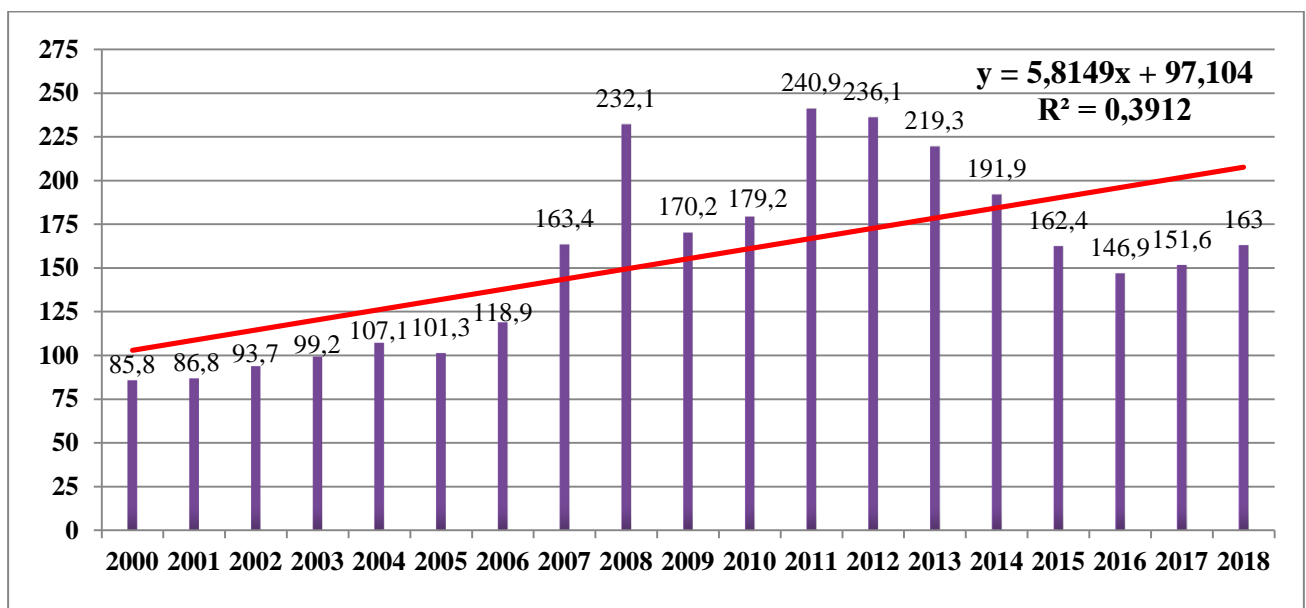

Рис. 2.7. Структура світового імпорту зернових у 2017-2018 м. р.

Світовий ринок зерна показує в останні роки помітне скорочення цін. Це пов'язано як зі збільшенням обсягу виробництва зернових, так і з економічними причинами, при цьому ціни падають швидше, ніж зростають запаси зернових у світі (рис. 2.8).

Примітка. Складено автором на основі [14]

Рис. 2.8. Динаміка тренду індексу світових цін на зернові культури

Найвища ціна зернових була зафіксована у 2010-2011 м. р. – 240,9\$/т, і починаючи з цього року спостерігалось падіння світових цін аж до 2015-2016 м. р. Станом на 2017-2018 м. р. ціна 1 тонни зернових становить 163\$, що майже у 2 рази більше (85,8\$), ніж у 2000 р. Так, ціна пшениці за 2017-2018 м. р. впала на

17%, а приріст врожаю за цей же період склав лише 7-8%. Динаміка цін на кукурудзу обумовлюється зростанням врожайності і виробництва, але в цьому секторі також зростає і попит на зерно, особливо на кормові різновиди. У 2017-2018 м. р. досягнуто рекордного рівня світового обороту в 143 млн. тон. Такі тенденції створюють високі ціни на кукурудзу. Динаміка цін на світовому ринку рису демонструє загальне падіння. Так, рис із Таїланду подешевшав більш ніж на 30%, в'єтнамський рис впав в ціні на одну десяту вартості. Таке зниження цін за останній п'ятирічний період вдарило по виробниках.

Таким чином, проаналізувавши структуру та динаміку розвитку світового ринку зернових, варто зазначити, що основною ознакою сучасного світового ринку є підвищення обсягів виробництва та споживання зернових. Постійне збільшення глобального попиту зумовлене зростанням чисельності населення, передусім у країнах, що розвиваються, де спостерігається висока питома вага імпорту зернових, відставання від раціональних норм споживання на душу населення та поступове підвищення купівельної спроможності. Дисбаланс попиту та пропозиції на ринку посилюється і через постійне скорочення стратегічних запасів зерна, що впливає на зростання індексу цін. Причинами розвитку такої тенденції є погіршення природно-кліматичних та екологічних умов, що викликає загрозу виробничому потенціалу зернової галузі. Що б не відбувалося в економіці загалом, світовий ринок зерна залишається динамічною і відповідальною її частиною. Це зрозуміло, адже всі процеси, що відбуваються на даному ринку, безпосередньо впливають на продовольчу безпеку окремої держави та глобальної економіки загалом.

2.2. Аналіз кон'юнктури зернового ринку України

Ринок зерна володіє незаперечними перевагами порівняно з іншими формами організації економічних відносин, так як ринковий механізм природним чином без наказів і команд з'єднує інтереси виробників зерна і його споживачів, продавців і покупців, матеріально зацікавлює виробників в задоволенні потреб населення в хлібопродуктах, які виражаються через попит. Під впливом ринкових процесів відбувається природний відбір тих товаровиробників, які здатні ефективно здійснювати випуск, просування, обмін, споживання хлібопродуктів за рівноважними цінами. Для здійснення аналізу і оцінки стану зернової галузі України використовують такі економічні характеристики: розмір ринку; темпи росту ринку (%); стадії життєвого циклу галузі; структуру конкуренції, число споживачів і їх фінансові можливості; темпи технологічних змін і продуктових інновацій; обсяг інвестицій та інновацій; середньогалузевий прибуток.

Стратегічним напрямом розвитку сільського господарства України є розвиток зернової галузі. За останні 7 років спостерігається позитивна тенденція у валовому зборі зернових (табл. 2.2, 2.3).

Таблиця 2.2
Кон'юнктура ринку зерна в Україні за 2017-2018 м. р.

№ зп	Показники	Зернові всього	в тому числі						
			пшениця	жито	ячмінь	кукурудза	овес	рис	інші зернові
1.	Пропозиція продукції	69329	29312	562	9070	27566	510	146	2163
	- внутрішнього ринку	69124	29292	552	9040	27526	505	81	2128
	- зовнішнього ринку (імпорт)	205	20	10	30	40	5	65	35
2.	Попит на продукцію	69329	29312	562	9070	27566	510	146	2163
	- внутрішнього ринку	21681	9422	390	3331	6387	384	126	1640
	- зовнішнього ринку (експорт)	42190	17534	107	5184	19050	62	4	250
	- залишки на кінець періоду	5458	2356	65	555	2129	64	16	273

ТИС. ТОН

Загальний обсяг пропозиції зернових за 2011-2018 рр. зріс на 14,3% або на 8,354 млн тон (табл. 2.3). Проведений аналіз показав, що це зростання відбулося за рахунок підвищення врожайності зернових: 43 ц/га у 2011-2012 м. р. проти 36,3 ц/га у 2017-2018 м. р. Урожай зернових в Україні у 2017-2018 м. р. становив 61,28 млн. тонн, що на 12% або 6,576 млн тон більше показника 2011-2012 м. р. зростання виробництва зернових стимулювало зростання їхнього експорту – на 80,7% (з 22,691 до 41 млн тон). Впродовж аналізованого періоду зменшились площі посівів на 582 тис. га, в той же час майже удвічі зріс імпорт зернових (з 98 до 205 тис. тон). Запаси зернових на кінець періоду зменшились 71,6%. На нашу думку, це може бути зумовлено зменшенням кількості населення у 2018 р. порівняно з 2012 р.

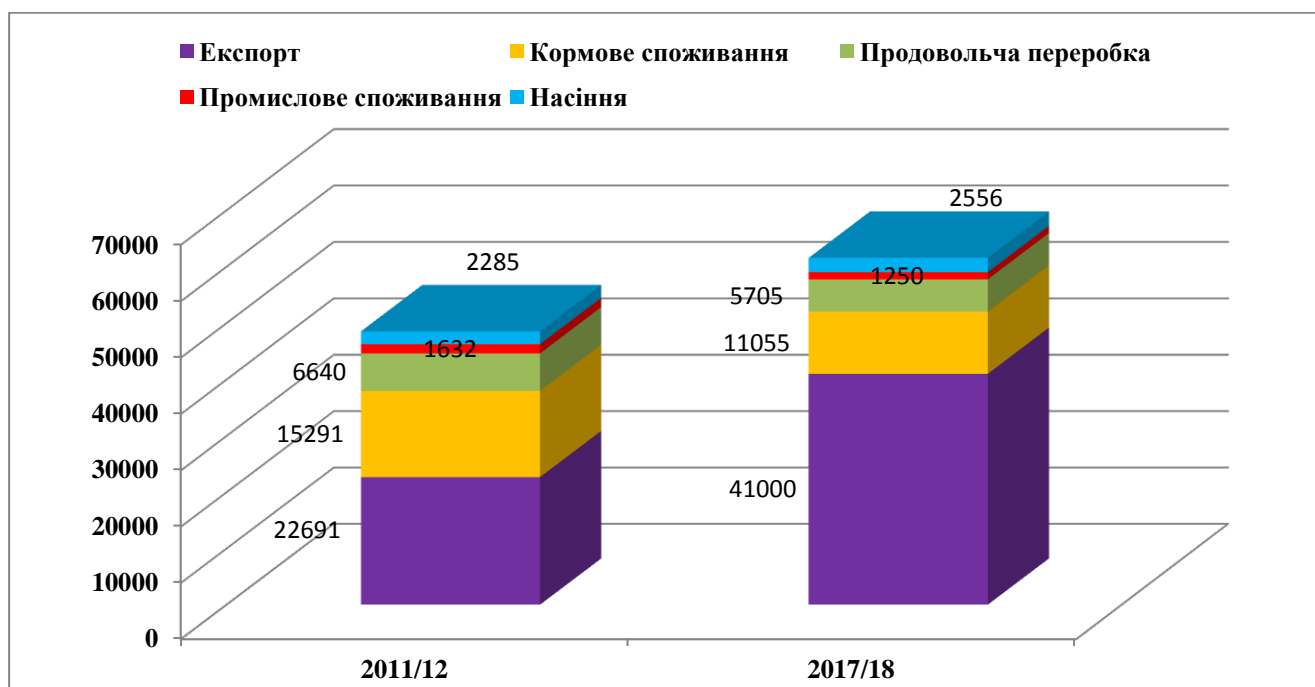
Таблиця 2.3
Основні показники виробництва зернових в Україні за 2008-2018 рр.

ТИС. ТОН

№ зп	Показники	Роки						
		2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
1.	Початкові запаси	3688	7162	3424	5600	7042	4150	5207
2.	Зібрані площі, тис. га	15076	14507	15384	14531	14489	14130	14494
3.	Урожайність, ц/га	36,3	31,5	40,4	43,7	41,3	46,0	43,0
4.	Виробництво	54704	45713	62153	63535	59782	66088	61280
5.	Імпорт	98	74	94	72	73	240	205
Загальна пропозиція		58338	52923	65671	69207	66898	70478	66692
6.	Експорт	22691	22179	32515	35277	38506	43800	41000
7.	Кормове споживання	15295	15132	16207	15730	13520	12278	11055
8.	Продовольча переробка	6640	6464	5813	5673	800	5405	5705
9.	Промислове споживання	1632	1180	1427	1400	1143	1342	1250
10.	Насіння	2606	2466	2360	2407	2555	2446	2556
11.	Втрати	2285	1664	1749	1678	1017	1350	1230
12.	Внутрішній розподіл	28313	26759	27466	26793	23925	21471	20566
13.	Кінцеві запаси	7157	3764	5600	7042	4357	5207	5126
14.	Запаси, % до внутрішнього використання	25,28	14,07	20,39	26,28	15,21	19,40	23,00
15.	Втрати, % до пропозиції	3,92	3,14	2,66	2,42	1,52	2,40	2,00

Примітка. Складено автором за даними державної служби статистики України

У загальній структурі використання зерна у 2017-2018 м. р. найбільша частка припадає на експорт – 61,5%, на кормове споживання – 16,5%, продовольчу переробку – 8,6%, промислове споживання – 1,9%, на насіння – 3,8%. За останні 6 років значно змінилась структура використання зернових (рис.2.9): зросла частка експорту та насіння, і зменшились витрати зерна на корми, переробку і промислове споживання.

Примітка. Складено автором за даними державної служби статистики України

Рис. 2.9. Структура використання зернових в Україні у 2011-2012 і 2017-2018 м. рр.

Такий розподіл у використанні зерна відображає негативну тенденцію щодо зростання частки сировинного експорту і зменшення частки на продукцію переробки. Економіка України є 50-ю за величиною експортно орієнтованою економікою світу (The Economic Complexity Index (ECI)). Проте, відсутність протягом 20 років істотних змін у структурі українського експорту з великою часткою сировинних товарів, як наслідок, призвела до відставання України не тільки від розвинених країн, а навіть від більшості країн-сусідів.

Згідно з інформацією Державної служби статистики України, загалом Україна намолотила 26,1 млн. тон пшениці за врожайності 41,1 ц/га, 24,1 млн. тон кукурудзи (54,4 ц/га), 8,3 млн. тон ячменю (33,1 ц/га), 506,8 тис. тон жита (29,7

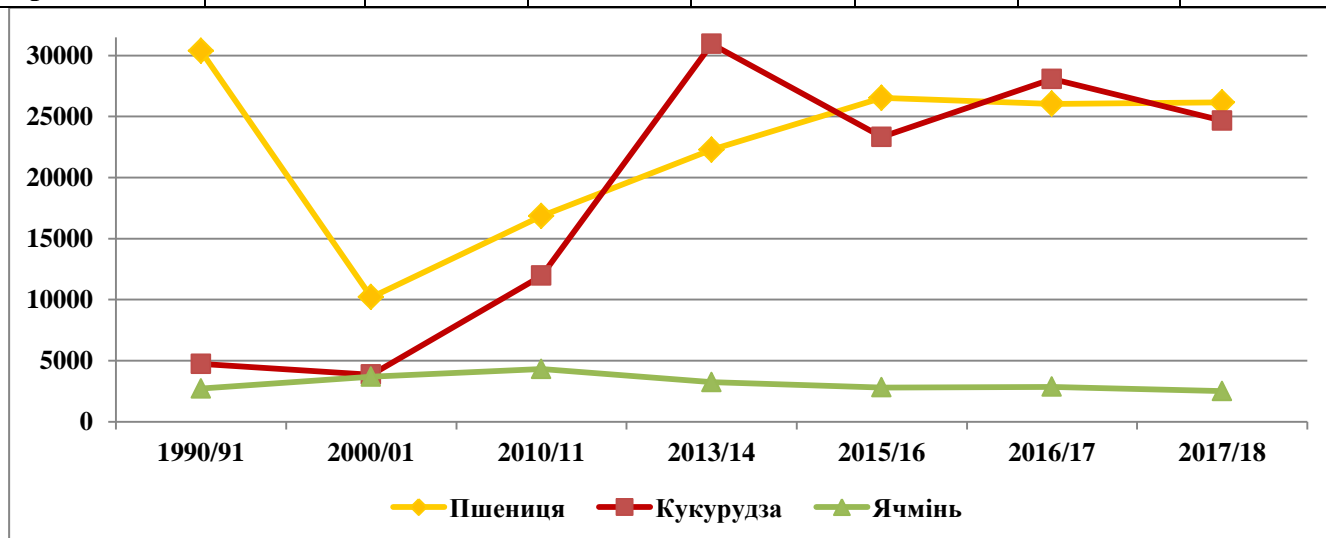
ц/га), 471 тис. тон вівса (23,9 ц/га), 180 тис. тон гречки (9,8 ц/га), 1,1 млн. тонн гороху (26,5 ц/га), 63,9 тис. тон рису (50,5 ц/га). Середня врожайність зернових становила 42,8 ц/га.

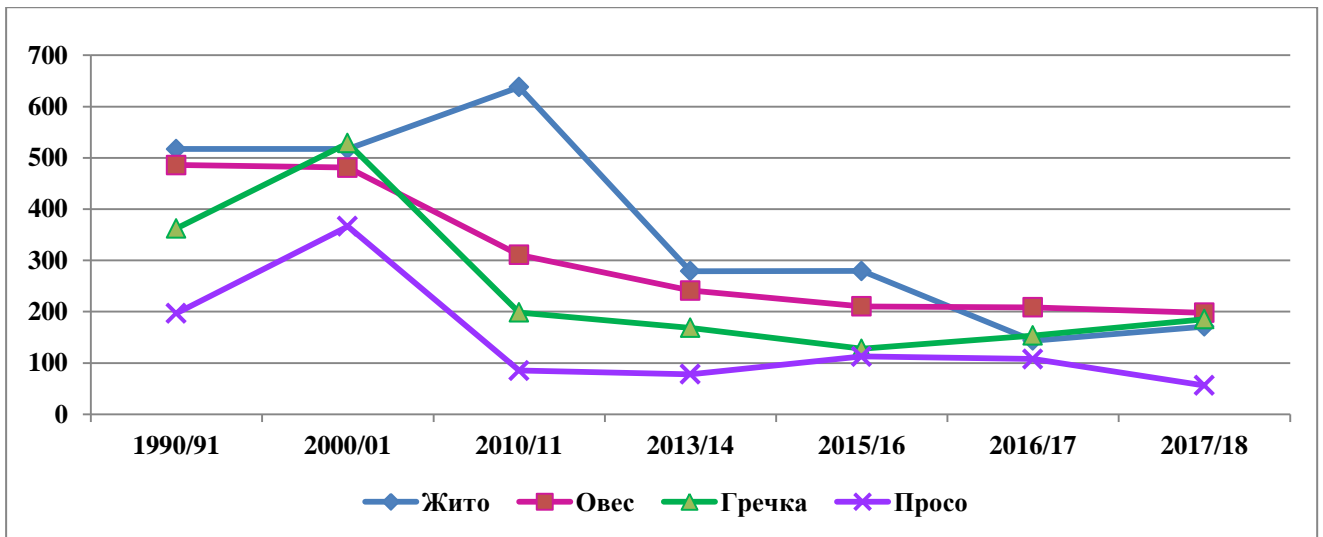
Необхідно відмітити, що врожайність зросла майже за всіма видами зернових. Однак відбулися суттєві зміни у структурі посівів. Так, зросли посіви кукурудзи у 2017-2018 м. р. порівняно з 2010-2011 м. р. майже у 2 рази, посіви пшениці – у 1,5 рази. Це зумовлено зростанням світового попиту і цін на ці товарні позиції, що стало наслідком підвищення частки експорту України у глобальному експорті. Водночас зменшились площі під традиційними для України культурами: ячменем, житом, вівсом, гречкою, просом (табл. 2.4, рис. 2.10). Так, починаючи з 2000 р. обсяги виробництва жита зменшились майже у 3 рази (з 517,2 до 171 тис. тон), вівса – у 2,4 рази (з 481 до 197,8 тис тон), гречки – у 2,9 рази (з 528,9 до 185,3 тис. тон), проса у 6,5 разів (з 366,5 до 56,1 тис. тон).

Таблиця 2.4
Динаміка виробництва зернових в Україні за 1990-2017 рр.

Зернові	Роки						
	1990/91	2000/01	2010/11	2013/14	2015/16	2016/17	2017/18
Пшениця	30373,7	10197,0	16851,3	22279,3	26532,1	26043,4	26158,0
Кукурудза	4736,8	3848,1	11953,0	30949,6	23327,6	28074,6	24668,8
Ячмінь	2712,0	3689,1	4316,9	3233,1	2805,2	2859,2	2501,5
Жито	517,2	517,2	638,1	279,1	279,3	143,6	171,0
Овес	485,9	481,0	310,8	241,3	210,5	208,6	197,8
Гречка	362,3	528,9	198,6	168,4	127,7	153,7	185,3
Просо	196,8	366,5	85,3	78,0	112,8	107,7	56,1

ТИС. ТОН

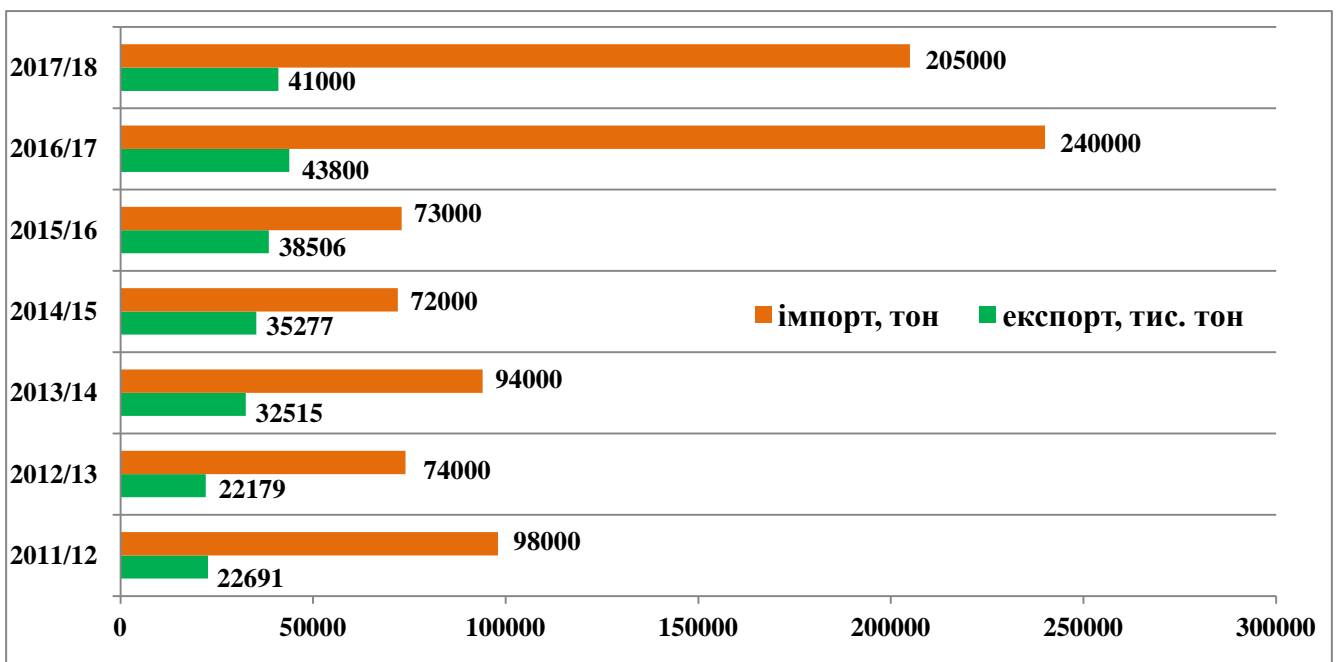

Примітка. Складено автором за даними державної служби статистики України

Рис. 2.10. Динаміка виробництва основних видів зернових в Україні за 1990-2018 рр.

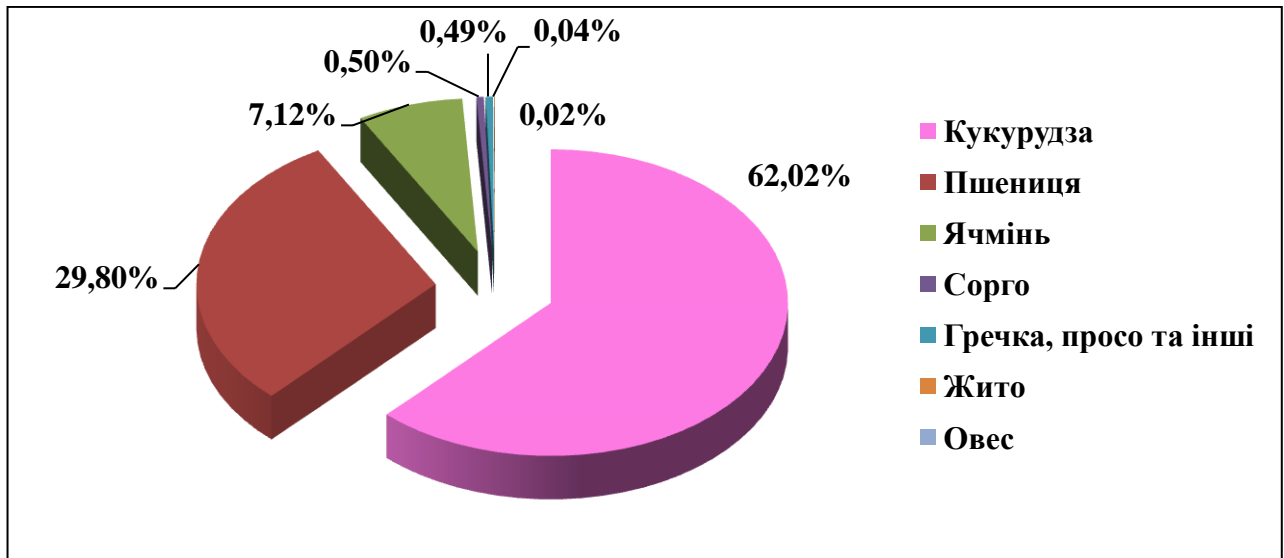
Незважаючи на скорочення валового виробництва, обсяг експорту в 2017-2018 м. р. очікується на рівні 41 млн. тон, що тільки на 2,8 млн. тон поступається минулорічному показнику (рис. 2.11). Рівень кінцевих запасів очікується в межах 23% до внутрішнього розподілу зернових культур. Динаміка експорту та імпорту зернових за 2017-2018 м. р. свідчить, що обсяги експорту зросли майже у 1,8 рази, а обсяги імпорту – майже удвічі порівняно з 2011-2012 м. р.

Примітка. Складено автором за даними митної статистики

Рис. 2.11. Динаміка співвідношення між експортом та імпортом зернових в Україні за 2011-2018 рр.

У загальній вартісній структурі вітчизняного експорту зернових культур переважали три основні сільськогосподарські культури – кукурудза (62%), пшениця (29,8%) і ячмінь (7,1%). На їх частку припадало майже 93,7% усіх валютних надходжень від експорту продукції зернової галузі України (рис. 2.12).

Примітка. Складено автором за даними митної статистики

Рис. 2.12. Товарна структура експорту зернових культур з України на світові аграрні ринки у 2017-2018 м. р.

Впродовж останніх років структура експорту зазнала певних змін, а саме стала переважати частка експорту кукурудзи, що зумовлено значним ростом цін на дану культуру порівняно з ростом цін на пшеницю і ячмінь.

Виробництво пшениці у 2017-2018 м. р. склало 26,1 млн тон, що на 67 тис. тон більше обсягу попереднього року. Ріст виробництва пов'язаний із сприятливими погодними умовами в період вегетації пшениці. Прогнози експорту пшениці у 2017-2018 м. р. є досить амбітними та оцінюються на рівні 18 млн тон, що на 0,5 млн тон більше, ніж минулого року. Собівартість виробництва пшениці в 2017-2018 м. р. продовжує демонструвати тенденцію до росту. За останні 5 років собівартість виробництва пшениці зросла вдвічі. Рентабельність пшениці в Україні досить непогана порівняно з основними країнами-виробниками цієї культури, однак все ж для українського фермера позначка в 31,7% не найвище, що можна отримати (таблиця В.1).

Виробництво ячменю в Україні у 2017-2018 м. р. склало 8,52 млн тон, що на 12% менше, ніж у минулому маркетинговому році. Експортний потенціал даної зернової культури оцінюється в 4,3 млн тон, що значно поступається показнику минулого року в 5,3 млн тон. Собівартість виробництва ячменю у 2017-2018 м. р., як і на решту зернових демонструє тенденцію до росту, що пов'язано із збільшенням вартості виробничих ресурсів. Рентабельність ячменю, завдяки високій врожайності минулого та цього року демонструватиме ріст. У 2017-2018 м. р. цей показник склав 26,4% (таблиця В.2).

Валове виробництво кукурудзи у 2017-2018 м. р. склало 24,11 млн тон, що на 3,9 млн тон менше, ніж у 2016-20187 м. р. Внаслідок скорочення валового виробництва переглянуто в бік зменшення до 18 млн тон порівняно з 20,37 млн тон у 2016-2017 м. р. і прогнози експорту даної культури (таблиця В.3). До країн ЄС Україна експортувала 969,8 тис. тон кукурудзи. Низькі експортні ціни на українську кукурудзу зробили її дуже привабливою на світових майданчиках. Завдяки цьому, за підсумками першого місяця поточного маркетингового року, за даними інформаційної агенції «АПК-Інформ», Україна експортувала майже 1,3 млн тон кукурудзи, що в 2,5 рази більше ніж минулого року. Так Китай імпортував майже 50 тис. тон, що у 8,2 рази більше відповідного періоду 2016-2017 м. р., Лівія закупила майже 100 тис. тон, тоді як минулого року всього 932,5 тонни, ЄС – 969,8 тис. тон проти 221,4 тис. тон. Основний приріст за країнами ЄС був забезпечений за рахунок зростання обсягів експорту в Іспанію в 3,1 рази – до 255,7 тис. тон, Італію – в 1,4 рази (до 85,3 тис. тон) і Нідерланди – в 5,5 рази (до 199,1 тис. тон). Імпорт Францією української кукурудзи зріс з 0,16 до 24,1 тис. тон, Польщею – з 343 до 12,1 тис. тон, Фінляндією – з 21 до 5 тис. тон і в Австрію – з 1,2 до 1,7 тис. тон. Такі показники обумовлені рядом проблем, які виникли в ЄС з кількістю і якістю зерна врожаю 2017-2018 м. р. Також фіксувалося нарощування поставок до Туреччини – з 6,8 до 34,5 тис. тон. Проте, зважаючи на складну політичну та економічну ситуацію всередині країни, цей ринок збуту не можна вважати стабільним і очікувати збереження високої імпоротної активності.

За останні 4 роки практично не змінилась структура ТОП-10 компаній виробників та експортерів основних зернових культур в Україні, проте відбулись незначні зміни у позиціях щодо виробництва та експорту за основними видами зернових, які становлять експортний потенціал України. Так, вагомий сегмент ринку зернових займають такі конкуренти-виробники, як Нібулон, Кернел, СОFCO, ADM, Bunge Каргілл, ДПЗКУ. Ними охоплено майже 47% усього ринку зерна в Україні (рис. 2.13).

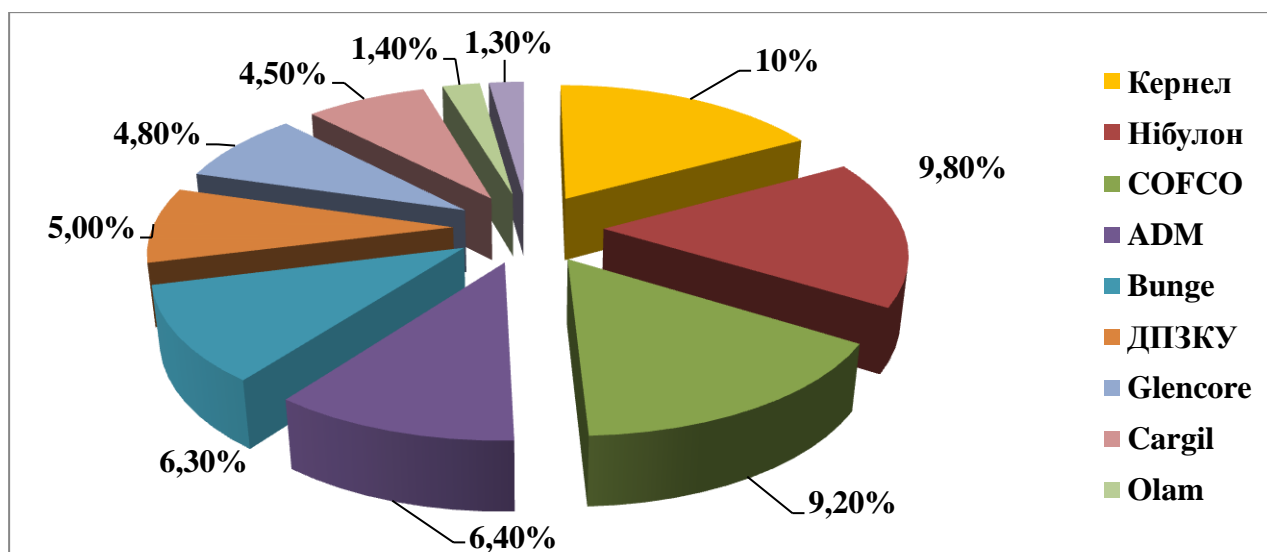

Рис. 2.13. Рейтинг українських експортерів зерна у 2017-2018 м. р.

Таким чином, на сьогодні Україна має значний потенціал для розвитку аграрного сектору. Цьому сприяє те, що наша держава входить в першу десятку країн за площею придатною для сільського господарства землі (41 млн га), а також в першу десятку країн-експортерів зернової продукції. При цьому Україна є однією з небагатьох держав у світі, які мають можливість збільшити виробництво сільськогосподарських культур, а звідси – величезний потенціал розвитку експорту. Але якщо врахувати, що виробництво зернових культур є найбільш рентабельним видом сільськогосподарської діяльності, який є внутрішнім «фінансовим донором» галузі та дає змогу підтримувати загальну позитивну рентабельність виробництва, то успішна зернова експортна експансія здатна забезпечити значне зростання валової доданої вартості у сільському господарстві України.

2.3. Аналіз чинників розвитку ринку зерна в глобальній економіці

Зерновий ринок – один з найбільш швидкозростаючих сегментів світової економіки. Він же викликає сьогодні найпильнішу увагу в бізнес-середовищі. За результатами прогнозу, виконаного Міністерством сільського господарства США щодо розвитку зернового ринку на найближчі 10 років, сектор сільського господарства розвивається семимильними кроками. Основними чинниками розвитку зернового ринку в глобальній економіці є:

1. Демографічні – за даними ООН, до 2050 року населення Землі збільшиться на майже на 2 млрд – до 9 млрд людей, а в найближчі 100 років – до 12-13 млрд. При цьому землі, придатної для сільського господарства, більше не стане (зараз – 1,6 млрд га), а її кількість на одну особу скоротиться в два рази - до 0,18 га (у 2000 році – 0,3 га). Підвищення врожайності земель також є малоймовірним: сьогодні як в Європі, так і в США врожайність земель вже дуже висока і може підвищитися тільки за рахунок генно-модифікованої продукції. Відповідно, в наступні роки на світовому ринку продовольства буде спостерігатися дефіцит продовольства, який, в свою чергу, буде причиною зростання цін на світовому ринку. За словами заступника гендиректора Ukrlandfarming Ігоря Петрашко, цифри дефіциту невеликі, проте тут важливий факт його наявності: він сигналізує про небезпеку, оскільки продовольча безпека - основна для всіх країн. Крім перерахованого вище, існує погодні фактор. Все це відкриває для українського сільського господарства багато можливостей. Тому для України ключове завдання – максимізація виробництва, так як цінова кон'юнктура обіцяє тільки поліпшуватися.

Сьогодні у світі виробляється більше 700 млн. тон пшениці. Тобто в найближчі 100 років у світовому масштабі необхідно збільшити виробництво пшениці на 600-700 млн тон. Виконання такого завдання під силу таким країнам, як Україна, які мають відповідні земельні ресурси та нереалізований на сьогодні потенціал збільшення виробництва зерна (перш за все, за рівнем урожайності).

Загалом на світовому аграрному ринку буде зберігатися позитивна динаміка розвитку всіх ключових показників: попиту і ціни, а також обсягу виробництва зернової продукції.

2. Ресурсні – зниження темпів зростання світового врожаю зернових, незважаючи на позитивні прогнози. Однак, деякі чинники все ж сповільнять зростання аграрного ринку. Наприклад, менш позитивне майбутнє очікується відносно відсотка зростання світового врожаю. За останні 2 десятиліття врожайність зернових стрімко падала в зв'язку зі скороченням державних витрат на дослідження. Нестача води перешкоджає ефективній іригації, збільшує витрати на її викачування з глибоких свердловин, що, в свою чергу, відбивається на показниках врожайності. Проте, ряд культур демонструє високі темпи зростання. Стримуючим чинником для зростання виробництва є обмеження щодо розширення площ під посівами, та повільнішим зростанням дохідності зерна в ЄС, ніж у інших регіонах світу. В той же час очікується збільшення продуктивності зернових культур у межах 8%–10% за рахунок використання сучасних технологій землеробства (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Прогноз врожайності зернових у світі до 2030 р.

Види зернових	Урожайність, т/га		Теми зміни, %
	2017	2030	
Пшениця	6,0	6,5	↑8,3
Кукурудза	4,8	5,3	↑10,4
Ячмінь	7,0	8,3	↑18,6

Вплив кліматичних чинників на врожайність зернових культур є двоякою: з одного боку, вони можуть сприяти зростанню врожайності, а з іншого – різко знижувати її. В останні роки позитивний вплив кліматичного чинника на рівень врожайності пов'язаний з таким загальновизнаним у світі явищем, як глобальна зміна клімату (ГЗК). Це стало реальним фактом і призводить до зміни агрокліматичного потенціалу територій, впливає на продуктивність ріллі під зерновими культурами. Негативний вплив глобальної зміни клімату відбувається

через стихійні лиха і техногенні катастрофи, позитивний – через зміну температури навколишнього середовища, кількості і періодичності опадів.

Проблеми АПК розглядаються в багатьох країнах, міжнародних організаціях та світовою громадськістю. У 1992 р була прийнята Конвенція ООН зі зміни клімату. У 1997 р її доповнив протокол, схвалений за участю представників 159 країн на міжнародній конференції в м Кіото (Японія). У сільському господарстві ГЗК призводить до таких найбільш важливих наслідків:

- глобальна зміна температури повітря сприяє зміні середньорічних ізотерм і просуванню на північ зони землеробства;
- підвищення концентрації CO₂ в атмосфері викликає збільшення фотосинтезу (накопичення біомаси);
- збільшення в ряді регіонів кількості і потужності стихійних лих веде до зростання збитків.

3. Економічні – складно сказати, яким саме був би сучасний аграрний ринок без впливу таких найбільших гравців як Китай, Мексика, США, ЄС, Аргентина, країни Близького Сходу і Африка. Згідно зі статистикою, саме на останні два регіони припадає 17% світового зростання споживання фуражного зерна, 50% – пшениці, 64% – рису. Помітно посилились позиції України на зовнішніх ринках в якості провідного експортера кукурудзи та ячменю. Але якщо в найближчі десять років хтось і буде визначати ситуацію в аграрному секторі, то це країни, що розвиваються. Цифри говорять самі за себе: 83% споживання зернових і олійних культур, а також 80% світового споживання м'яса належить країнам, що розвиваються. В першу чергу, це обумовлюється найвищим відсотком зростання населення і, як наслідок, збільшенням чисельності середнього класу. В результаті попит в цих країнах зростає швидше за пропозицію.

Близький Схід – один з найбільших ринків зерна, і військовий конфлікт міг би зробити сильний вплив на ситуацію на глобальному ринку. При цьому, обсяги експорту продукції в даний регіон залишаються більш-менш стабільними і не сильно схильні до впливу військових дій. Єдиним винятком є Сирія, торговельні

відносини з якою вкрай ускладнені. Однак, інші країни Близького Сходу, такі, як Іран, Ірак, а також ряд країн Північної Африки, де також спостерігається неспокійна політична ситуація, і які є великими ринками збуту причорноморського зерна, продовжують закуповувати продукцію відносно стабільними обсягами. У той же час, то зниження імпорту Близьким Сходом, яке спостерігалось в останній рік, обумовлено не військовим конфліктом, а зростанням внутрішньої пропозиції зерна. Наприклад, в Ірані крім високого виробництва, мали місце і великі запаси за рахунок істотних закупівель продукції в попередні роки.

Ключовими ж залишаються обсяги пропозиції. Так, цілком можливо, що в найближчому майбутньому Близький Схід в зв'язку з ростом населення, знову наростить імпорт зерна, оскільки погодні умови в регіоні вже недостатньо сприятливі, крім того, відзначаються проблеми зі зрошенням, що може привести до нарощування закупівель зерна.

Ринки вже відреагували на скасування мит і субсидій в Аргентині, очікуючи зростання обсягів пропозиції зернових. Раніше продажі пшениці були недостатньо високими зважаючи на існування даного мита, а також на фоні несприятливої ситуації на валютному ринку країни, де на даний момент спостерігаються суттєві зміни. Ринок стежить за подальшим розвитком курсу аргентинського песо, який буде впливати на обсяги зерна, що поставляється країною на світовий ринок. Варто відзначити, що якщо Аргентина почне активно відвантажувати зернові, це надасть додатковий тиск на ціни. Зміни, які відзначаються на зерновому ринку Аргентини, можуть спричинити за собою зростання інвестицій в даний сектор, що дасть можливість країні наростити обсяги виробництва.

Таким чином, у Аргентини є всі шанси повернутися на світовий ринок в якості більш вагомого гравця, ніж вона була кілька років до того, що призведе до збільшення обсягів пропозиції зернових на світовому ринку і тиску на ціни.

4. Енергетичні – підвищення попиту на альтернативні джерела енергії. Зернові культури використовуються біопаливною промисловістю при

виробництві енергоресурсів, при цьому зменшується їх використання на продовольчі цілі, що призводить до збільшення дефіциту зерна і, відповідно, скорочення світових запасів. Це означає, що буде збільшуватися попит на аграрні культури, які використовуються при виробництві біопалива. Тут, перш за все, варто говорити про зростання попиту на кукурудзу і олійні культури. Цей тренд стане стимулом для світових виробників екологічно чистого палива, серед яких США, ЄС, Бразилія, Аргентина, заохочувати інвестиції в сектор альтернативної енергетики. Варто зазначити, що на сьогоднішній день ціни на сільськогосподарську продукцію дуже тісно пов'язані з енергетичними ринками. Так, якщо глобальні ціни на нафту знижуються на 25%, це призведе, до того, що ціни на пшеницю знизяться на 4%, на етанол – на 13% і на добрива – на 14%. Однак, прогнозується поновлення зростання цін на нафту (з 55\$ у 2017 р. до 90\$ у 2030 р.). Залежність цін сільгосппродукції від цін на нафту пов'язана з тим, що в світі зростає споживання біопалива, як біоетанолу, так і біодизеля. Згідно з прогнозами FAO, споживання зернових на виробництво біопалива буде зростати з 10 до 12%. Отже, все більше продуктів харчування будуть використовуватися для виробництва біопалива.

Очікується, що попит на зернові в якості сировини для виробництва біопалива буде збільшуватися набагато більш помірними темпами, ніж в останнє десятиліття. За цей період розширення виробництва біопалива призвело до приросту попиту на зернові (головним чином на кукурудзу) на 120 млн тон, однак на період до 2030 р., прогнозується практично нульовий показник зростання. У розвинених країнах в силу поточної політики в цій галузі навряд чи відбудеться значне подальше розширення цього ринку. Тому в перспективі зростання попиту слід очікувати перш за все з боку країн, що розвиваються, деякі з яких реалізують політику, спрямовану на розширення використання біопалива.

5. Транснаціональні – ринок зерна характеризується наявністю значної кількості ТНК, які збільшують свою присутність на ньому. Так в Україні працює близько 10 потужних транснаціональних зернотрейдерів, які уміло використовують відсутність потужних конкурентів на внутрішньому ринку.

Звідси – часто невиправдано низькі закупівельні ціни на зерно, що знижує прибутки сільгоспвиробників.

Таким чином, врахування впливу вагомих чинників на ситуацію на ринку зерна дозволить визначити світові тенденції попиту і пропозиції найбільш поширених видів зернових у майбутньому.

Висновки до розділу 2

1. На основі проведеного аналізу світового ринку зернових обсяг виробництва зернових у 2017-2018 м. р. склав 2601 млн тон, що майже на 57 млн тон (2,1%) менше рекордного рівня 2016-2017 м. р. Основна причина зміни – зростання виробництва пшениці в Канаді та Китаї, яке дозволило з запасом компенсувати зниження обсягів виробництва в Австралії і ЄС. Обсяг виробництва пшениці в 2017-2018 м. р. склав близько 728 млн тон, що на 4,3% менше, ніж в 2016-2017 м. р. Сприятлива цінова кон'юнктура повинна стимулювати збільшення посівних площ в ЄС, Сполучених Штатах і Індії, при цьому несприятливі погодні умови можуть негативно відбитися на посівній в окремих регіонах Китаю і Пакистану. Обсяг виробництва фуражного зерна в світі у 2017-2018 м. р. становив 1360 млн тон, що на 2,2% менше, ніж у 2016-2017 м. р. Попередні дані вказують на збільшення площ під кукурудзою в Південній Америці, чому сприяє активний експортний попит, і в Південній Африці як внаслідок сприятливої кон'юнктури, так і практики чергування культур.

2. За підсумками 2017-2018 м. р. Україна займає шосте місце в світі з торгівлі пшеницею і четверте місце з експорту кукурудзи. Країна експортує 12% світового ринку зерна. Продукція зернової галузі України експортується в 190 країн світу. Якщо говорити про країни-лідери за імпортом українських зернових, то першу десятку очолює Єгипет – 4,84 млн тон, друге місце займає Іспанія з показником 4,1 млн тон, а третє Китай – 3,4 млн. тон зернових.

3. Основними чинниками розвитку ринку зерна на світовому ринку є: збільшення чисельності населення в регіонах Азії, Африки і Латинської Америки; впровадження інноваційних технологій; розширення площі орних земель; зростаючий дохід на душу населення в країнах з економікою, що розвивається; підвищення попиту на альтернативні джерела енергії. Зернові культури (кукурудза) використовуються при виробництві енергоресурсів, при цьому зменшується їх використання на продовольчі цілі, що призводить до збільшення дефіциту зерна і, відповідно, скорочення світових запасів.

РОЗДІЛ 3

Стратегічні напрямки розвитку ринку зерна в Україні та світі

3.1. Прогноз кон'юнктури ринку зерна в Україні та світі

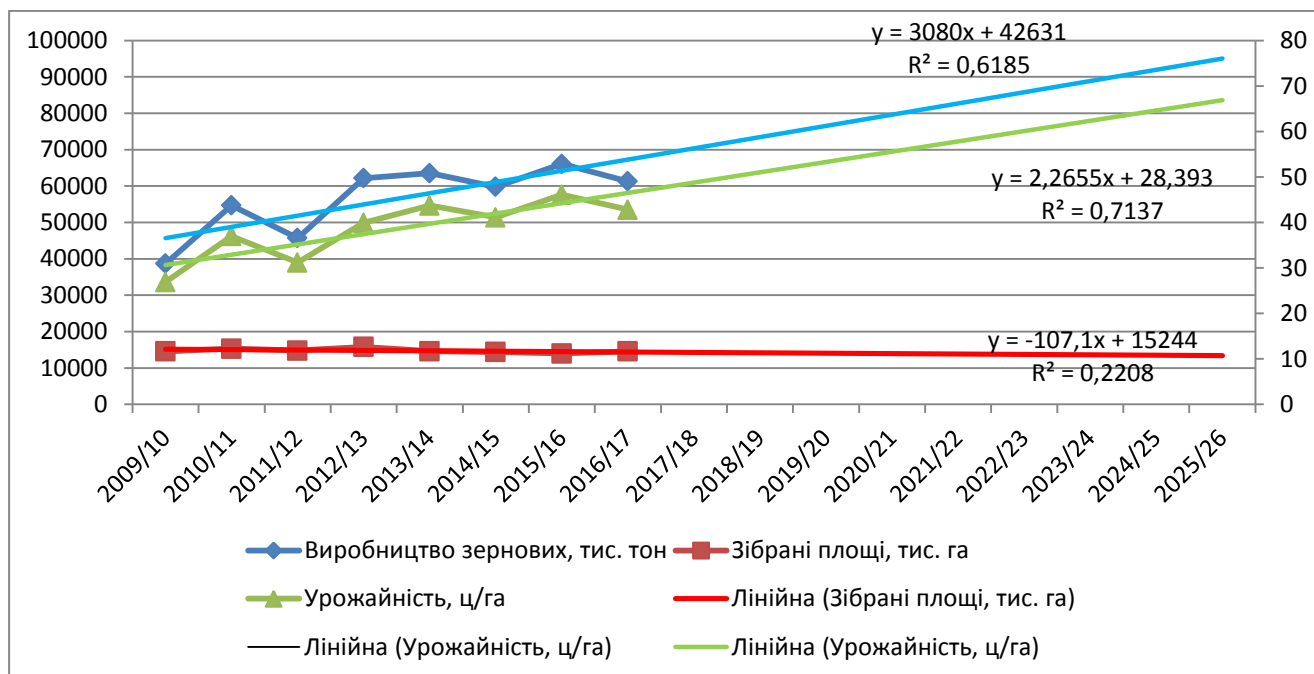
Україна сьогодні входить у десятку найбільших світових виробників пшениці, а її зерновий ринок забезпечує роботою українців, зайнятих у сільському господарстві, борошномельній галузі, торгівлі, транспорті тощо. При цьому експорт вітчизняної пшениці постійно зростає, адже якщо у 2010-2011 м. р. він становив 4 млн тон, то у 2017-2018 м. р. перевищив 16 млн тон. Як зазначають у FAO, інвестиції у виробництво зерна і торгівлю в Україні можуть зіграти життєво важливу роль у вирішенні проблеми продовольчої безпеки. До 2030 р. населення планети досягне 8,6 млрд осіб, а вже до 2026 р. для задоволення зростаючого світового попиту виробникам доведеться перевищити рекордні 761 млн тон пшениці, виробленої у 2015-2016 м. р., до 821 млн тон. Найбільші світові імпортери пшениці (Єгипет, країни Північної Африки) через обмежені можливості виробництва внаслідок нестачі земельних і водних ресурсів, будуть більше покладатися на експортерів зерна з Чорноморського регіону, таких як Україна, Румунія.

Розвиток технологій і транспорту може істотно збільшити виробництво зерна в Україні. Підвищення врожайності вітчизняної пшениці з 4 т/га до середнього по Європі 8 ц/га дозволить різко збільшити виробництво пшениці.

Для визначення динаміки основних показників зернової галузі нами здійснений кількісний аналіз та визначено прогноз урожайності, посівних площ і виробництва зернових в Україні до 2025-2026 м. р. (рис. 3.1).

Умовою вимірювання показників виробництва зернових культур є розгляд загальної їх тенденції. Для цього використаємо метод аналітичного вирівнювання за рівнянням прямої тренду. Рівняння тренду розміру посівів зернових в Україні

має вигляд $y = -107,1x + 15244$. Відповідно до даного прогнозу середньорічне скорочення зібраних площ зернових складе 107,1 тис. га. Однак модель є не до кінця достовірною, так як коефіцієнт R^2 показує лише 22% імовірності виконання цієї моделі.

Примітка. Складено автором за даними FAO

Рис. 3.1. Динаміка і прогноз зібраних площ, урожайності та виробництва зернових в Україні до 2026 р.

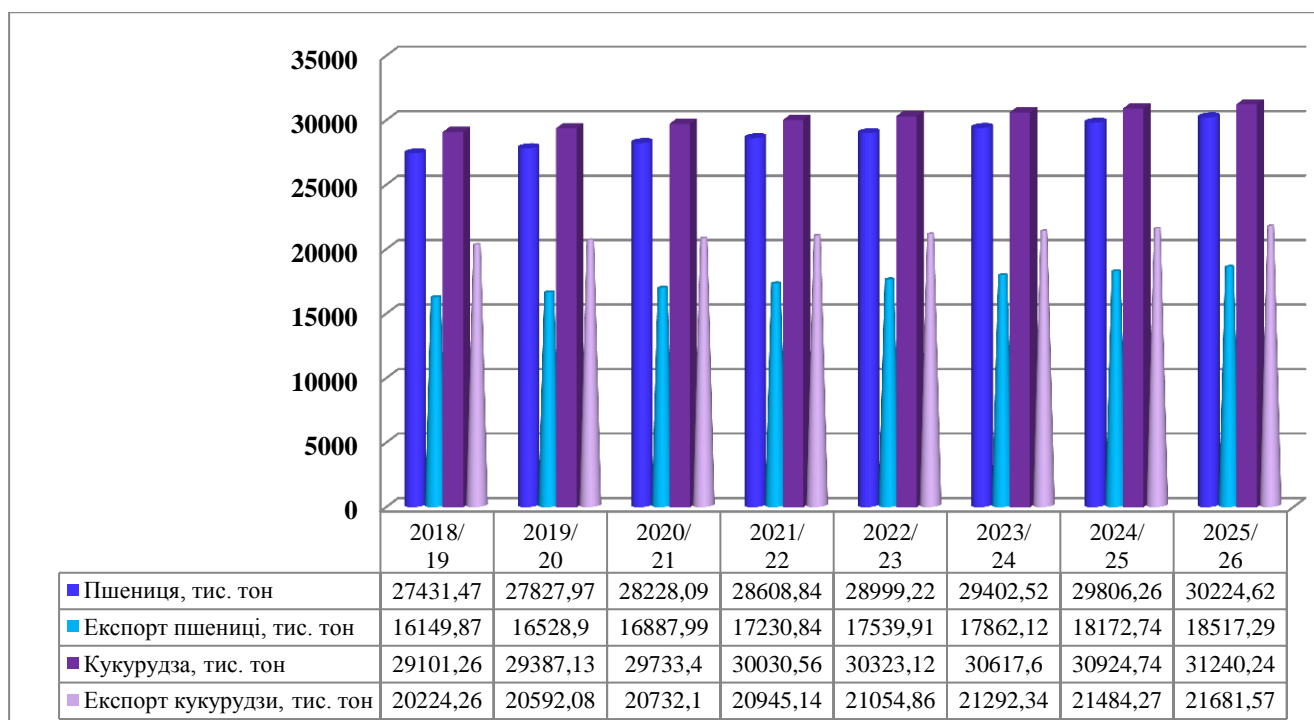
Середньорічний приріст урожайності зернових за 2010-2017 рр. склав 2,26 ц/га, що відображає рівняння регресії $y = 2,2655x + 28,393$, при цьому $R^2=0,71$, що вказує на високу достовірність моделі. За допомогою рівняння регресії виробництва зернових можна зробити висновок, що середньорічний приріст за 2010-2017 рр. склав 3080 тис. тон зернових, а середньоквадратичне відхилення $R^2=0,6185$ говорить про достатню достовірність моделі. Прогноз урожайності зернових до 2025-2026 м. р. підтверджує можливість українських виробників досягнути рівень врожайності європейських аграріїв до 68 ц/га. Аналіз валового збору зерна за останнє десятиліття показав, що обсяги виробництва в Україні піддаються значним коливанням внаслідок впливу погодних умов. Прогнозовані обсяги валового збору зернових також є оптимістичними і за рахунок

впровадження передових технологій існує висока імовірність виробництва зернових до понад 90 млн тон до 2025-2026 м. р.

Незважаючи на те, що в Україні пшениця є найбільш споживаною культурою, а внутрішній попит на неї поступово падає (у 2016 р. українці споживали 101 кг пшениці у вигляді хліба, борошна, макаронів, круп, що на 18% менше, ніж у 2006 р.), то зі збільшенням виробництва зерна майбутнє в Україні – за експортом. Відкриття нових експортних ринків не тільки допоможе підтримати економіку країни, а й задовольнить зростаючий світовий попит на зерно, знизивши нинішній рівень голоду і неповноцінне харчування. При цьому підприємці роблять ставку на експорт продукції переробки зерна, як от крупи, борошно, макарони, яка дає більшу рентабельність.

До 2022 року в Україні будуть збирати 100 млн тон зерна, з них близько 70 млн. тон – експортувати. Такі дані отримали в УЗА, екстраполювавши показники за попередні 18 років, і припустивши, що нинішня динаміка збережеться. Хоча технологічні досягнення дозволяють нам вирощувати набагато більше: наприклад, в Україні врожайність пшениці трохи більше 40 ц/га, кукурудзи – 60 ц/га, хоча в світі збирають 110-120 ц/га кукурудзи, а є гібриди дають і більше 200 ц/га. Практично не розширюючи посівні площі, Україна здатна збільшити збір зернових.

Відповідно до прогнозів Світової організації з продовольства FAO (рис. 3.2) Україна до 2025-2026 м. р. може значно збільшити обсяги експорту пшениці на 14,65% (з 16,150 млн тон до 18,517 млн тон) і кукурудзи на 7,23% (з 20,22 млн тон до 21,682 млн тон). Однак, якщо порівняти темпи зростання виробництва і експорту зернових, то приріст експорту значно зростатиме від приросту виробництва. Так, за 2018-2026 рр. обсяги виробництва пшениці зростуть лише на 10,18% проти 14,65% зростання експорту, а темпи зростання виробництва і експорту кукурудзи практично є однаковими (7,35% проти 7,23%).

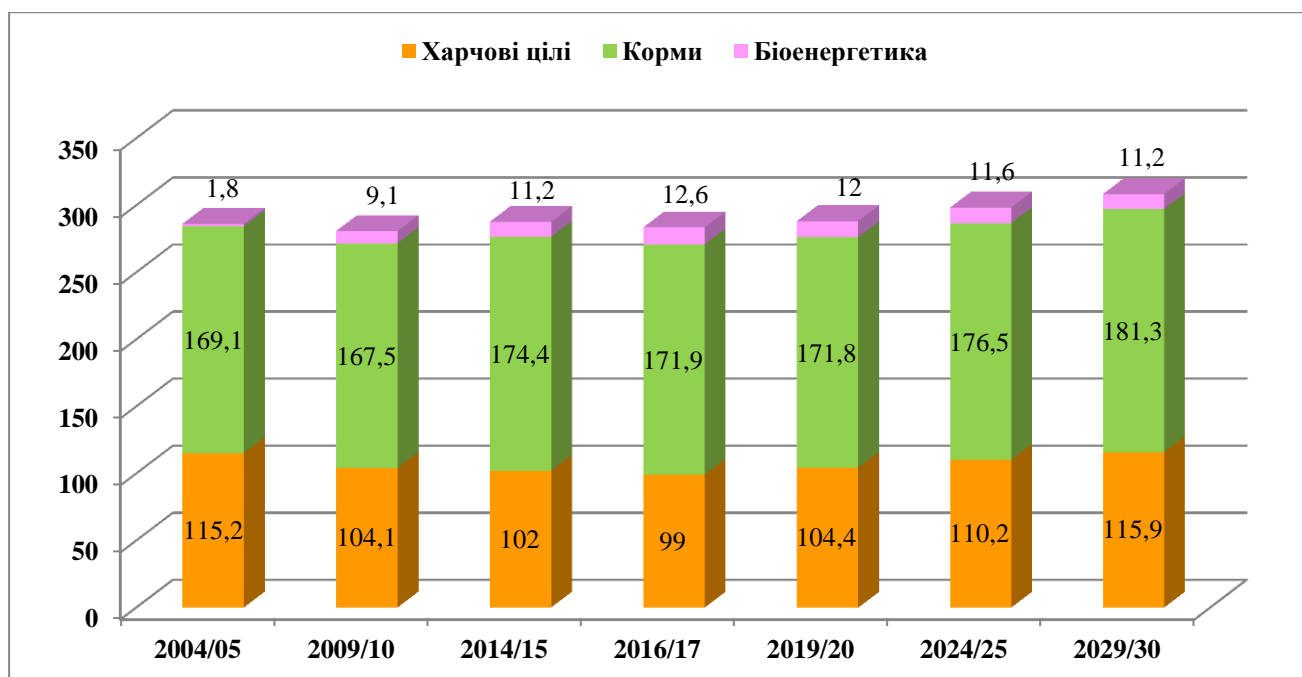

Примітка. Складено автором за даними FAO

Рис. 3.2. Прогноз виробництва та експорту пшениці і кукурудзи в Україні до 2026 р.

Як очікується, світове споживання зернових культур до 2025 р. зросте до 2,79 млн тон. У середньостроковій перспективі споживання зернових культур буде рости більш повільними темпами (приблизно в + 1,5% щорічно), в основному, за рахунок зростання попиту на зернові культури в Азіатських і Африканських країнах. До 2025 р. споживання кукурудзи збільшиться до 1,35 млрд тон за рахунок зростання тваринництва в країнах, що розвиваються. Споживання кукурудзи як продукту харчування буде також зростати, в основному, в країнах, що розвиваються на Африканському континенті. Споживання пшениці, за очікуваннями, збільшиться до 800 млн тон. Пшениця буде, як і раніше, використовуватися як продукт харчування. Передбачається, що використання пшениці для виробництва кормів для тварин збільшиться, перш за все, в азіатських країнах: Китаї, Пакистані та В'єтнамі.

У перспективі до 2030 р. очікуються зміни у структурі напрямів внутрішнього споживання зерна, зокрема у Європейському Союзі (рис. 3.3).

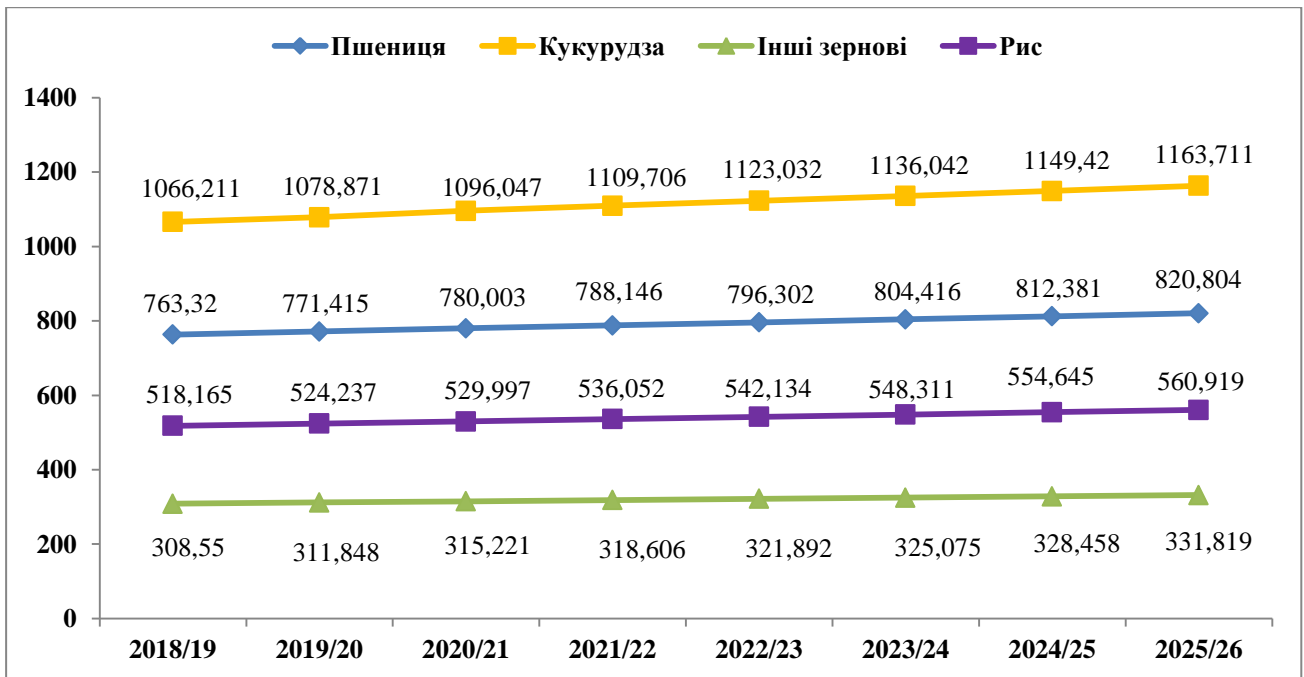

Примітка. Складено автором за даними сайту Єврокомісії

Рис. 3.3. Прогноз внутрішнього використання зерна у Євросоюзі до 2030 р.

Передбачається зменшення частки промислової переробки зернових культур для харчових цілей з 34,9% у 2017 р. до 37,6% у 2030 р., з одночасним скороченням обсягів зерна, яке використовується для виробництва біопалив з 4,4% до 3,6% відповідно. Частка використання зернових на корми зменшиться з 60,6% у 2017 р. до 58,8% у 2030 р.

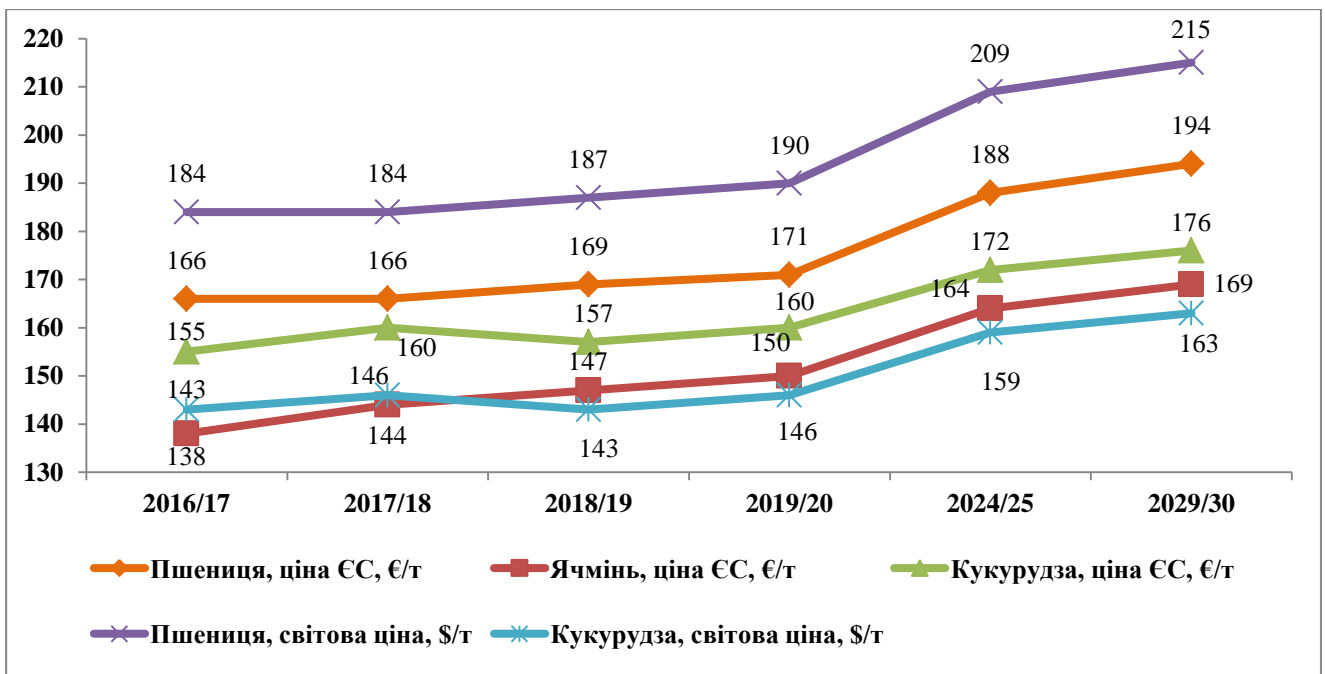
Прогноз світового виробництва зернових до 2026 р. відображає стійку тенденцію зростання в середньому на 8,1% (рис. 3.4). За окремими видами зернових найбільше зростання спостерігається по пшениці – на 9,1%, на другому місці – рис з темпами росту 8,3%, потім кукурудза та інші зернові – на 7,5%. Значне зростання виробництва пшениці пояснюється тим, що цей продукт є життєво необхідним для усіх людей на планеті, а зростання виробництва рису зумовлене найбільшим споживанням його у Китаї, населення якого становить третину усього людства. Збільшення виробництва зернових у світі обумовлюватиметься зростаючими потребами у кормових ресурсах (в першу чергу, у кукурудзі), гарними експортними перспективами (особливо для пшениці) та нарощуванням харчового використання продуктів із зерна.

Примітка. Складено автором за даними FAO

Рис. 3.4. Прогноз виробництва зернових у світі до 2026 р.

Передбачається, що упродовж 2017–2030 рр. ціни на зерно у світі зростатимуть (рис. 3.5): на пшеницю – у межах 17%, кукурудзу – на 13%, ячмінь – на 23%.

Примітка. Складено автором за даними сайту Єврокомісії

Рис. 3.5. Прогноз зміни ціни на основні види зернових у ЄС та світі до 2030 р.

Однак, світові ціни на пшеницю у 2029-2030 м. р. випереджають ціни на пшеницю у Євросоюзі (215\$ проти 194€ за 1 тонну), а ціни на кукурудзу у Євразії, навпаки, будуть вищими порівняно із світовими цінами (176€ проти 163\$ за 1 тонну). У перспективі очікується зростання курсу євровалюти по відношенню до долара США (з 1,11 у 2017 р. до 1,23 у 2030 р.).

Таким чином, відмінною рисою прогнозу розвитку зернового ринку до 2026 р. є присутність України на ключових позиціях практично у всіх сегментах зернових культур поряд з вже традиційними гравцями. У майбутньому очікується збільшення загальної площі сільськогосподарських земель, особливо в країнах зі значним їх запасом. Наприклад, вже сьогодні для виробництва біоетанолу активно використовують українську сировину, зокрема кукурудзу і олійні культури.

3.2. Пріоритети державного регулювання зернового ринку

Зернова галузь є базою та джерелом сталого розвитку більшості галузей агропромислового комплексу та основою аграрного експорту. Головною проблемою зернового комплексу в Україні є ціновий дисбаланс, що призводить до руйнації його матеріально-технічної бази, неможливості оновлення техніки й технології зернового виробництва, зменшення втрат при збиранні урожаю. Державне регулювання ринку зерна не відіграє стимулюючої ролі щодо виробництва зерна, а відсутність системного підходу до регулювання зернового ринку може призвести до подальшого зменшення показників урожайності та обсягів виробництва зерна в Україні, скорочення доходів сільськогосподарських виробників.

Нами визначено основні проблеми зернової галузі України, зокрема:

1. відсутність стратегії розвитку аграрного сектора – кожен з керівників займається тим, що він бачить найважливішим. Але це командна гра, тільки системний підхід дозволить вибудувати певний ланцюг гравцями ринку;

2. крос-секторальна і логістична проблеми – злісні апетити Мінфіну заважають нарощувати врожайність. Наприклад, скасування відшкодування ПДВ: звичайно ж, виробник переключиться на щось інше;

3. освіта та залучення освічених людей в аграрний сектор: туди йдуть люди, які, як правило, вийшли з села. Важко людині з міста зрозуміти, чому немає врожаю. Щоб залучити і зацікавити молодь повинна бути державна політика;

4. технічне забезпечення та земельні відносини – головні питання для подальшого розвитку галузі. В Європі вноситься близько 150 кг/га діючої речовини добрив, в Україні – 105 кг. У нас величезний запас зростання продуктивності за рахунок живлення рослин.

5. фітосанітарна проблема – вимагає об'єднаних зусиль гравців ринку. До цього часу закритий експорт до В'єтнаму. Постають проблеми збереження земель, екології, доступу до водних ресурсів.

Враховуючи виняткову роль зерна та продукції зернопереробки для економічної безпеки країни та соціальної стабільності, держава здійснює закупівлю зернових культур до своїх резервів із подальшою їх переробкою. Приклади державного регулювання зернових ринків економічно розвинутих країн і сучасний стан національного ринку зерна, на наш погляд, не вимагають доказу необхідності регулювання державного зернового ринку. У розвинутих країнах світу державне замовлення – це гарантія збуту продукції, а отримання відповідної ліцензії для виробників або переробників зерна здійснюється на конкурсній основі. Як правило, ціна рівноваги для виробників зерна є надто низькою і не забезпечує достатнього рівня доходів. Державне регулювання виробництва зерна шляхом встановлення нижньої межі цін значно стимулює виробництво, однак це спричиняє надлишок пропозиції зернових культур. У Німеччині ці наслідки проявляються у значних обсягах нереалізованої продукції, які держава закуповує у товаровиробників та, як правило, намагається реалізувати надлишки продукції на світовому ринку за низькими цінами й одночасно захищаючи власне сільське господарство за допомогою високих ввізних мит.

Державне регулювання зернового ринку на сучасному етапі повинно будуватись на якісно новій основі, адекватній ринковим відносинам. На нашу думку, основним завданням державного регулювання повинно бути створення такого економічного середовища, яке сприяло б ринку максимально проявити свої потенційні можливості із саморегулювання.

Механізм державного управління полягає перш за все у створенні належної інфраструктури ринку і підтримки безпосередньо товаровиробників, а не комерційних структур. Вважаємо, що основною метою державного регулювання зернового ринку є захист інтересів виробників і споживачів при пріоритеті інтересів останніх, в якості яких виступає населення і галузі тваринництва, які є споживачами зерна і продуктів його переробки, а також власне зернове господарство, як споживач промислової продукції і послуг.

Відповідно до Закону “Про зерно та ринок зерна в Україні” щодо державної політики регулювання ринку зерна, можна виділити наступні заходи:

1. Забезпечення внутрішніх потреб держави у продовольчому, насіннєвому, фуражному, технічному зерні та покращення заходів щодо нарощування його експорту;
2. Надання пріоритетної бюджетної, кредитної та інвестиційної підтримки суб'єктам заставних закупівель зерна та проведення інтервенційних операцій;
3. Встановлення мінімальної гарантованої ціни на заставне сільськогосподарськими товаровиробниками зерно;
4. Недопущення обмежень у пересуванні зерна та продуктів його переробки;
5. Забезпечення контролю якості зерна та його зберігання;
6. Впровадження сучасних ресурсощадних технологій у виробництві, зберіганні та переробці зерна [8].

Обов'язковою умовою сталого функціонування зернового ринку є наявність добре розвинутої (виробничої і ринкової) інфраструктури, яка включає в себе торгово-посередницької організації з їхньою матеріально-технічною базою із

зберігання, транспортування і реалізації продукції, а також обслуговуючі структури (страхові і фінансові компанії, банки, інформаційні і консультаційні служби).

З метою визначення проблем і перспектив розвитку зернової галузі України використаємо модель SWOT – аналізу. Для цього для початку визначимо сильні та слабкі сторони, а також можливості і загрози (табл. 3.1, 3.2).

Створення всіх вищенаведених умов для ефективного функціонування зернового ринку не можна розглядати як одноразову дію. Це потребує визначеного терміну, протягом якого здійснюється поступове “вростання” ринкових відносин у виробництво, реалізацію і використання зерна і продуктів його переробки.

З урахуванням вищесказаного, на нашу думку, для ефективного функціонування структурних елементів зернового ринку України, економічна політика держави повинна включати такий комплекс дій:

➤ Направлення інвестицій на покращення технічного забезпечення у виробництві та зберіганні зерна, проведення модернізації зерносховищ, збільшення їх ємності; оновлення технічної бази збиральної техніки; забезпечення виробників якісними добривами. Розвитку ринку зерна заважають й інші проблеми, як-от брак дієвих механізмів простеження якості зерна і забезпечення його належного зберігання, незахищеність інтересів поклажодавців, невідповідність законодавства вимогам ЄС щодо визначення якості й класифікації зерна і продуктів його переробки, а також фітосанітарних заходів.

➤ Сприяння налагодженню взаємозв'язку виробників та експортерів зерна шляхом розвитку діяльності неурядових організацій та асоціацій;

Таблиця 3.1

Кількісна оцінка впливу можливостей та загроз на сильні та слабкі сторони зернової галузі України

Показники		СИЛЬНІ СТОРОНИ			СЛАБКІ СТОРОНИ			Кількісна оцінка можливостей та загроз
		Постійний попит на продукцію	Швидке адаптування до потреб споживача	Безвідходне виробництво	Залежність від кліматичних умов	Коливання розміру прибутку залежно від цін	Застаріле обладнання	
ЗАГРОЗИ	Інфляція	5	3	3	2	4	2	19
	Зміни в потребах споживача	5	5	1	1	1	3	16
	Негативні демографічні зміни	4	3	1	1	1	1	11
	Соціально-політична та економічна нестабільність	5	3	1	1	5	1	16
МОЖЛИВОСТІ	Можливість розширення асортименту продукції	5	4	4	2	2	4	19
	Можливість застосування ноу-хау	4	5	4	2	3	5	23
	Можливість виходу на іноземні ринки	5	5	2	1	1	2	15
	Можливість швидкого розвитку в зв'язку з зростанням попиту	4	3	3	1	3	3	17
	Розвиток економіки країни	3	3	1	1	2	3	13
Кількісна оцінка сильних та слабких сторін		45	38	22	13	24	37	

Таблиця 3.2

Формування проблемних полів зернової галузі України

Показники		СИЛЬНІ СТОРОНИ			СЛАБКІ СТОРОНИ		
		Постійний попит на продукцію	Швидке адаптування до потреб споживача	Безвідходне виробництво	Залежність від кліматичних умов	Коливання розміру прибутку залежно від цін	Застаріле обладнання
ЗАГРОЗИ	Інфляція	Розробка стратегії та політики антиінфляційних заходів			Укладання попередніх договорів з постачальниками в яких чітко визначена фіксована ціна		
	Зміни в потребах споживача	Постійне та систематичне маркетингове дослідження ринку, потреб споживачів	Збільшення прибутку за рахунок вторинної продукції, яка є відходом від виробництва основної	Страховання	Розробка стратегічного плану формування та використання резервів прибутку	Реалізація інвестиційних проектів з модернізації чи закупівлі нового обладнання	
	Негативні демографічні зміни						
Соціально-політична та економічна нестабільність							
МОЖЛИВОСТІ	Можливість розширення асортименту продукції	Розвиток галузі на основі впровадження нових технологій, підвищення якості продукції, вихід на міжнародні ринки			Одержання додаткового прибутку від реалізації ноу-хау, вивід на ринок конкурентоспроможної продукції		
	Можливість застосування ноу-хау						
	Можливість виходу на іноземні ринки						
	Можливість швидкого розвитку в зв'язку з зростанням попиту						
	Розвиток економіки країни						

➤ Збільшення інвестицій в логістичну систему держави шляхом забезпечення виробників та експортерів залізничним, автомобільним та річковим транспортом в умовах всезростаючого виробництва зернових. Попит на залізничні перевезення вдвічі-втричі перевищує пропозицію. Збитки бізнесу через затримки з подачею вагонів та брак зерновозів оцінюють у мільйон доларів США щомісяця. Перевезення автошляхами мають певні обмеження, і їх необхідність можна пояснити турботою про збереження тих самих шляхів. Можливості наявної транспортної інфраструктури майже вичерпано. Доцільним вважають розвиток річкових перевезень і багато роблять для цього, однак державна підтримка тут не завадила б, принаймні адміністративна й нормативна. Непогано було б запровадити і заохочувальні механізми для тих, хто вживає заходів щодо розвитку логістики в країні.

➤ Покращення системи кредитування виробників, збільшення субсидій в аграрну сферу;

➤ докорінна зміна чинної системи державної підтримки галузі. Для того, щоб Україна наростила експорт зерна до 70 млн тон і в складі ЄС стала провідним світовим експортером, потрібно 75\$ млрд інвестицій протягом десяти років. При цьому поки що держава ставиться до хліборобів не відповідно до їхньої ролі в суспільстві. Так, за минулий рік аграрії сплатили податків майже 100 млрд грн., натомість у вигляді державної підтримки отримали менш як чверть цієї суми.

➤ Зростання участі малих і середніх виробників зерна в українському експорті. Нині вони становлять 70% всіх виробників зерна, однак їхня частка в зерновому експорті не перевищує 16%. Шлях до подолання цієї тенденції, на думку експертів, лише один: кооперація, утворення власних фермерських експортних структур, як у Канаді.

➤ Внесення змін до законодавчих та правових актів, що направлені на обмеження експорту у вигляді квотування, сприяння розвитку експортного потенціалу зернової продукції України, необхідним є відміна ПДВ експортерам. На сьогодні із 56 регуляторних актів на ринку зерна 22, або 40% всього нормативного поля, незаконні або неактуальні, тому що їх ухвалено з

перевищенням повноважень або на виконання законодавчих норм, які скасовано, тощо. Такі акти, вочевидь, потребують зміни чи скасування. На жаль, і базовий закон про зерно не виняток: 80% його положень застаріли чи не відповідають реаліям і потребують змін.

Отже, зерновий сектор України є стратегічною галуззю економіки держави, що визначає обсяги, пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни, зокрема продуктів переробки зерна і продукції тваринництва, формує істотну частку доходів сільськогосподарських виробників, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій, формує валютні доходи держави за рахунок експорту.

Висновки до розділу 3

1. Прогноз світового виробництва зернових до 2026 р. відображає стійку тенденцію зростання в середньому на 8,1%. За окремими видами зернових найбільше зростання спостерігається по пшениці – на 9,1%, на другому місці – рис з темпами росту 8,3%, потім кукурудза та інші зернові – на 7,5%. На основі проведеного аналізу та вироблення стратегії щодо розвитку існуючого світового ринку зерна можна виокремити три основних напрямки:

- високорозвинені світові країни більшою мірою орієнтовані на виробництво фуражного зерна (кукурудзи та ячменю);
- країни, що розвиваються орієнтовані на збільшення обсягів виробництва рису з метою досягнення самозабезпеченості його потреб;
- збільшення обсягів експорту пшениці.

Відмінною рисою прогнозу розвитку зернового ринку до 2026 р. є присутність України на ключових позиціях практично у всіх сегментах зернових культур поряд з вже традиційними гравцями.

2. Державне регулювання ринку зернових здійснюється на додаток до ринкових механізмів і спрямоване на погодження всіх елементів цього ринку. Його межі визначаються межами дії об'єктивних економічних законів і конкретними завданнями, що стоять перед державою щодо надійного забезпечення потреб країни в зернових на певний період. Послідовність здійснення ряду державних заходів, таких як зростання виробництва і стабілізація ринку зерна, а також створення умов для його розвитку, передбачає безпосередню участь держави у формуванні і регулюванні ринку зерна, фінансуванні, кредитуванні, страхуванні і пільговому оподаткуванні підприємств зернової галузі; захист інтересів вітчизняних товаровиробників зерна при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; впровадженні досягнень науково-технічного прогресу в сферу зернового виробництва; забезпеченні підвищення платоспроможного попиту.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного аналізу можна визначити наступні висновки:

1. Основною характеристикою сучасного світового ринку зернових є те, що виробництво зростає меншими темпами, ніж споживання. Така ситуація виникла не випадково і її не можна пояснити лише невдалими врожайми в основних країнах-виробниках внаслідок несприятливих погодних умов. Динаміка виробництва та споживання зернових впродовж останніх десяти років відображає, що попит на зернові перевищував їхнє виробництво. Порівняння тренду зміни глобальних показників співвідношення обсягу запасів до споживання і співвідношення запасів основних експортерів до їх використання за 2009-2018 рр. показує, що світове споживання зернових значно випереджає їх використання. Так, якщо у 2009-2010 м. р. їхнє співвідношення становило 1,2:1, то у 2018-2019 м. р. – 1,75:1 на користь споживання.

2. Світовий ринок зерна складається із двох сегментів – продовольчого і кормового. Продовольчий формує ринок пшениці і рису, тоді як другий – ринок зернових кормового використання (кукурудзу та ячмінь). У структурі світового виробництва зернових у 2017-2018 м. р. найбільша частка припадає на кукурудзу – 40%, пшеницю – 29%, рис – 19% та інші зернові – 12%. Основними світовими виробниками зерна у 2017-2018 м. р. є 10 країн: Китай (19%), США (17%), Індія (10%), Росія (5%), Бразилія (4%), Аргентина (3%), Україна (2%), Канада (2%), Індонезія (2%) і Пакистан (2%). Разом на ці країни припадає 66% усього світового виробництва зернових культур.

3. На основі проведеного аналізу стану і оцінки зернового ринку України виявлено, що галузь має стратегічний потенціал розвитку, експортні можливості, забезпечуючи бюджет країни валютними надходженнями. Цьому сприяє те, що наша держава входить в першу десятку країн за площею придатною для сільського господарства землі (41 млн га), а також в першу десятку країн-експортерів зернової продукції. При цьому Україна є однією з небагатьох держав у світі, які мають можливість збільшити виробництво сільськогосподарських

культур, а звідси – величезний потенціал розвитку експорту. Так проведений аналіз ринку зернових в Україні за 2011-2018 рр. показав, що обсяг пропозиції збільшився на 14,3% або на 8,4 млн тон, урожайність зросла з 36,3 до 43,0 ц/га, експорт склав 41 млн тон проти 22,7 млн тон, що на 80% більше, ніж 7 років назад.

4. У загальній структурі використання зерна у 2017-2018 м. р. найбільша частка припадає на експорт – 61,5%, на кормове споживання – 16,5%, продовольчу переробку – 8,6%, промислове споживання – 1,9%, на насіння – 3,8%. За останні 6 років значно змінилась структура використання зернових (рис.2.9): зросла частка експорту та насіння, і зменшились витрати зерна на корми, переробку і промислове споживання. Структура експорту зазнала змін: якщо раніше переважала частка пшениці і ячменю, то у 2017-2018 м. р. стала переважати частка кукурудзи, що зумовлено значним зростанням попиту і цін на дану культуру. У загальній вартісній структурі вітчизняного експорту зернових культур переважали три основні сільськогосподарські культури – кукурудза (62%), пшениця (29,8%) і ячмінь (7,1%).

5. Визначено внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на структуру ринку зернових. До зовнішніх, зокрема належать, розвиток сучасних технологій, новітня високопродуктивна техніка, розвиток науки тощо. До внутрішніх – нерозвинута інфраструктура, нерозвинута система якісного удобрення ґрунтів, застаріла техніка, недостатня кількість елеваторів та малі портові потужності, що в комплексі погіршують якість зерна. На фоні такого тісного взаємозв'язку українського і світового зернових ринків можна відзначити декілька ключових чинників, які впливають на розвиток світового ринку зернових. Передусім це уповільнення темпів розвитку ключових світових економік і глобальне здешевлення сировинних ресурсів, що впливає на цінову кон'юнктуру. Також у поточному сезоні ринок знаходиться під суттєвим впливом ситуації на енергетичному ринку – нафти, біоетанолу і біодизелю, коли на фоні падіння цін на нафту, виробництво енергоресурсів з додатком «біо» стало менш привабливим,

що також є вагомим чинником. Ще одним характерним чинником як для українського, так і для світового ринків є якість зерна, перш за все пшениці.

6. Прогноз світового виробництва зернових до 2026 р. відображає стійку тенденцію зростання в середньому на 8,1%. За окремими видами зернових найбільше зростання спостерігається по пшениці – на 9,1%, на другому місці – рис з темпами росту 8,3%, потім кукурудза та інші зернові – на 7,5%. Значне зростання виробництва пшениці пояснюється тим, що цей продукт є життєво необхідним для усіх людей на планеті, а зростання виробництва рису зумовлене найбільшим споживанням його у Китаї, населення якого становить третину усього людства. Збільшення виробництва зернових у світі обумовлюватиметься зростаючими потребами у кормових ресурсах (в першу чергу, у кукурудзі), гарними експортними перспективами (особливо для пшениці) та нарощуванням харчового використання продуктів із зерна.

7. Відмінною рисою прогнозу розвитку зернового ринку до 2025 рр. є зміцнення позицій України у всіх сегментах ринку зернових культур поряд з вже традиційними гравцями. У майбутньому очікується збільшення загальної площі сільськогосподарських земель, особливо в країнах зі значним їх запасом. Наприклад, вже сьогодні для виробництва біоетанолу активно використовують українську сировину, зокрема кукурудзу і олійні культури. Помітно зростає частка України в світовому експорті зерна, яка до 2025 р. повинна досягти позначки в мінімум 26 млн. тон. Положення країни або цілого регіону на світовому аграрному ринку багато в чому визначає розмір доступної посівної площі. А тут, варто відзначити, Україна практично не обмежена в можливостях.

8. Запропоновано комплекс дій економічної політики держави для зменшення негативного впливу чинників на ефективне функціонування структурних елементів зернового ринку України. До них належать збільшення інвестицій у зернову галузь, сприяння налагодженню взаємозв'язків між виробниками, експортерами та громадськими об'єднаннями, покращення системи кредитування виробників, зміни до законодавчих та правових актів тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / За ред. М. В. Присяжнюка, М. В. Зубця, П. Т. Саблука, В. Я. Месеся-Веселяка, М. М. Федорова. – К. : ННЦІАЕ, 2012. – 1008 с.
2. Аграрний сектор України на шляху до євро інтеграції : монографія; За ред. О. М. Бородіної. – Ужгород: ІВА, 2006. – 496 с.
3. Аналітика українського ринку експорту кукурудзи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://msb.aval.ua/news/?id=24942>
4. Басовский Л. Е. Современный стратегический анализ: Учебник. – М. ИНФРА-М, 2013. – 256 с.
5. Бурлака Н. І. Україна як світовий експортер зерна / Н. І. Бурлака // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012. – № 3(69). – 36-41 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/717.pdf>
6. Виклики і шляхи агропромислового розвитку / Пасхавер Б.Й., Шуравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.; За ред. акад. УААН Б.Й. Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 432 с.
7. Виробництво зернових в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://info-terra.com.ua/proizvodstvo-zernovykh-u.html>.
8. «Про зерно та ринок зерна в Україні»: Закон України № 5518-VI (5518-17) від 06.12.2012, зі змін. та допов. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15/sp:side:max25/ed20170719/stru>.
9. Галенко О. І. Розвиток світового ринку зерна: проблеми та тенденції / О. І. Галенко // Агросвіт. – 2017. – № 10. – 24-29 с.
10. Голомша Н. Є., Дзядикевич О. Я. Перспективи світового ринку зерна / Н. Є. Голомша, О. Я. Дзядикевич // Економіка АПК. – 2016. – № 8. – 49-52 с.
11. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я. Дем'яненко, Ф.В. Іванина // Економіка АПК. – 2009. – №9. – С. 3-9.

12. Долан Э. Дж. Рынок: Микроэкономическая модель / Э. Дж. Долан, Д. Линдсей. – Санкт-Петербург, 1992. – 496 с.

13. Економічна кон'юнктура і тенденції розвитку ринку зерна в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalteka.ru/order/11340.html>190

14. Индекс продовольчих цін Food and Agriculture Organization of the United Nations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>

15. Индекс цін на сільськогосподарську продукцію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/agroprice/2018>

16. Кирилов Ю. С. Кон'юнктура світового ринку сільськогосподарської продукції: теорія, методологія, практика: [Монографія] / Ю. С. Кирилов. – Харків: Олді-Плюс, 2010. – 416 с.

17. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент / Г. І. Кіндрацька. – [2-ге вид., переробл. і доповн.]. – К.: Знання, 2010. – 406 с.

18. Кондратюк О. І. Кон'юнктура ринку зерна в Україні / О.І. Кондратюк // Актуальні проблеми економіки – 2012. – №3(129). – 201 с.

19. Кондратюк О. І. Стан і перспективи розвитку зернового підкомплексу в умовах глобалізації / О.І. Кондратюк // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 6. – 68 с.

20. Котлер Ф., Армстронг Г. Основи маркетингу / Ф. Котлер, Г. Армстронг. – [9-ге вид.]. – М.: Вільямс, 2003. – 1200 с.

21. Кохана Т. Стратегічний підхід до сегментації ринку / Т. Кохана. // Аграрна економіка – 2013. – Т. 6, № 3-4. – С. 64-69. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ae_2013_6_3-4_14

22. Кузнецова І. О. Зерновий ринок України: історія створення та тенденції розвитку: Монографія./ І.О. Кузнецова. – Одеса: Поліграф, 2008. – 198 с.

23. Кучеренко В. Р., Андрейченко А. В., Горбаченко С. А., Грінченко Р.В. Аналіз ринкової кон'юнктури. – Одеса: ОНЕУ, 2014. – 345 с.

24. Кушнір Н. О., Славич М. М. Сучасні тенденції розвитку Ураїни на світовому ринку зерна / Н. О. Кушнір, М. М. Славич // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. – Ч. 2. – № 15. – 125-128 с.
25. Лавринчук О. В. Напрямок розвитку ринку зерна в Україні / О.В. Лавринчук // Економіка АПК. – 2014. – № 9. – 125 с.
26. Лебідь В. М. Сучасний стан ринку зерна України, проблеми та перспективи розвитку / В.М. Лебідь, К.Є. Прищепа. – 2013. - № 1. – 335с.
27. Лысюк В. М. Воспроизводственная функция товарных рынков: [Монографія] / В. М. Лысюк. – Одесса, 2011. – 225 с.
28. Лотиш О. Я. Глобальні ціни на аграрну продукцію: нові виклики та можливості для України / О. Я. Лотиш // Науково-виробничий журнал з економіки «Бізнес-навігаатор». – 2018, №3 (46), с.69-74. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.business-navigator.ks.ua>
29. Лотиш О. Я. Стратегічний аналіз зернової галузі: стан та перспективи розвитку / О. Я. Лотиш // – Науковий економічний журнал «ІНТЕЛЕКТ ХХІ» . – 2018, №3 (46), с.74-79. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intellect21.nuft.org.ua>
30. Лотиш О.Я., Романська І.О. Кон'юнктурний аналіз ринку зерна в Україні [Текст] // Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та права: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції м. Полтава. 10 листопада 2018 р. (особистий внесок 0,15 д.а.)
31. Ляшенко Г. П., Лазебник Л. Л. Кон'юнктурні дослідження на світових ринках: Навч. посіб.-Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. – 92 с.
32. Макаренко П. М. Теоретичні аспекти сутності ринку та його видів. / П. М. Макаренко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/003.pdf>.
33. Маркетинг: Толковый терминологический словарь-справочник / Под ред. проф. А. К. Ждинчарадзе. – Москва: «Инфоконт» СП «Медсервис Интернешнл», 1991. – 224 с.

34. Мировой Атлас Данных [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://knoema.ru/atlas/topics/Сельское хозяйство>

35. Нікішина О. В. Баланс інтересів: критерій раціональності економічних відносин (на прикладі державного ринку зерна) / О. В. Нікішина // Економіка харчової промисловості. Науковий журнал ОНАХТ. – 2010. – №4(8) – 68 с.

36. Новичкова Є. Державне регулювання ринку зерна в Україні/ Є. Новичков / Юридична Газета. – 2012. – № 25. – 16 с.

37. Оболенцева Л. В. Кон'юнктурні дослідження галузевого ринку: підручник / Л. В. Оболенцева; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 249 с.

38. Олефір В. К. Вплив зовнішніх факторів на кон'юнктуру внутрішнього ринку агропродовольчих товарів / В. К. Олефір // Економіка і прогнозування – 2012. – №1. – 143-145 с.

39. Основні показники зовнішньої торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/

40. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

41. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua>.

42. Офіційний сайт USDA (Міністерства сільського господарства США). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usda.gov/wps/portal/usda/usdahome>.

43. Офіційний сайт Організації з питань продовольства і сільського господарства ООН (ФАО). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/home/ru>

44. Офіційний портал Інформаційно-аналітичної агенції «АПК-Інформ» АПК online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apk-inform.com>

45. Побоченко Л. М., Троян В. В. структура та динаміка світового ринку продовольства / Л. М. Побоченко, В. В. Троян // Глобальні та національні

проблеми економіки. – 2018. – № 21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/21.pdf>

46. Попит і пропозиція на ринку зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://um.co.ua/10/10-6/10-66228.html>

47. Портер Е. Майкл. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов/ Майкл Е. Портер; Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.

48. Ринок зернових та олійних: стан та перспективи в Україні та світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aaa-agro.com/events/11510.html>

49. Романська. О. І. Сучасні напрямки сегментації ринку зерна в Україні [Текст] // Сучасні теоретичні та практичні аспекти антикризового регулювання економіки країни: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції м. Одеса. 13 жовтня 2018 р.

50. Рясная Т. Кто покупает украинское зерно? Топ-20 стран-импортеров [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: <http://delo.ua/business/kto-rokupaet-ukrainskoe-zerno-top-20-stran-importerov-319774/>

51. Саблук П. Т. Світове і регіональне виробництво аграрної продукції: монографія / Саблук П. Т., Калієв Г. А., Власов В. І та ін.. – К.:ННЦ ІАЕ, 2008.– 210 с.

52. Сальман І. Ю. Ткаченко К. В. Сучасний стан світового ринку зернових культур та місце України в ньому / І. Ю.Сальман, К. В. Ткаченко // Інноваційна економіка – 2015. – №4. – 59-64 с.

53. Саранчук А. О. Вплив чинників на структуру зернового ринку України та шляхи покращення функціонування його структурних елементів / А. О. Саранчук // Вісник Запорізького національного університету – 2014. – №4. – 162-171 с.

54. Світовий ринок зерна: попит і пропозиція зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi_hektar/item/9352-svitovyi-rynok-zerna-popyt-i-propozytsiia.html

55. Світові лідери на ринку експорту-імпорту зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://universal-trade.in.ua/torgivlia/svitovi-lideri-na-rinku-eksportu-importu-zerna>
56. Ситуація на світовому ринку продовольства. URL: <http://www.fao.org/worldfoodsituati>.
57. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/node/7644>
58. Тимошенко М. М. Стан та перспективи торгівлі України зерном на світовому ринку / М. М. Тимошенко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 6. – 403с.
59. Урожай зерновых в Украине в 2018 г. может вырасти до 62 млн тонн – эксперт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uga.ua/meanings/urozhaj-zernovyh-v-ukraine-v-2018-g-mozhet-vyrasti-62-mln-tonn-ekspert/>
60. Франченко Л. О. Стан та сучасні тенденції розвитку світового ринку зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.udau.edu.ua>
61. Хайек Ф. А. фон, Дорога к рабству: Пер. с англ. / Предисл. Н. Я. Петракова. – М.: Экономика, 1992. – 176 с.
62. Чудова п'ятірка. Найбільші зернові експортери сезону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/>
63. Чорний В. М. Торговельна позиція українських підприємств на світовому ринку зерна / В. М. Чорний // Ефективна економіка. – 2017. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>
64. Grain: World Markets and Trade // United States of Department of Agriculture / Foreign Agricultural Service, FG-04-12, April 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usda.gov/wps/portal/usda/>
65. Prices and price volatility [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amis-outlook.org/index.php?id=40182>
66. Ukraine: Grain and Feed Update. Production is Stable, Domestic Consumption is Sliding // USDA Foreign Agricultural Service. – Kiev, 2016 – p. 18

Додатки

Додаток А

Таблиця А.1

Динаміка розвитку світового ринку зерна за 2009-2018 рр.

Роки	Виробництво	Пропозиція	Споживання	Торгівля	Запаси на кінець періоду	Глобальний показник співвідношення обсягу запасів і споживання	Співвідношення запасів основних експортерів до їх використання
2009/10	2260,3	2795,8	2223,9	278,3	573,0	25,2	20,3
2010/11	2248,8	2821,8	2272,3	289,9	547,6	23,6	18,1
2011/12	2341,0	2888,6	2317,2	322,7	567,2	24,5	18,4
2012/13	2295,1	2862,3	2312,8	318,4	559,8	23,2	17,2
2013/14	2524,0	3083,9	2417,6	364,3	636,9	25,6	18,6
2014/15	2569,6	3206,5	2489,7	377,0	713,1	28,4	19,1
2015/16	2542,8	3255,9	2511,7	392,4	738,8	28,7	16,7
2016/17	2613,3	3352,0	2571,7	405,3	779,0	29,8	17,7
2017/18	2658,1	3437,1	2613,9	420,4	815,0	30,7	18,0

Таблиця А.2

Динаміка розвитку світового ринку пшениці за 2014-2018 рр.

Роки	Виробництво	Пропозиція	Споживання	Торгівля	Запаси на кінець періоду	Глобальний показник співвідношення обсягу запасів і споживання	Співвідношення запасів основних експортерів до їх використання
2014/15	732,6	929,4	712,6	156,4	217,6	30,6	18,4
2015/16	734,6	952,2	710,2	167,4	236,0	32,1	18,0
2016/17	756,7	992,7	734,5	176,6	255,1	34,6	20,2
2017/18	760,4	1015,5	737,2	176,6	276,8	37,4	21,1

Таблиця А.3

Динаміка розвитку світового ринку кукурудзи за 2014-2018 рр.

Роки	Виробництво	Пропозиція	Споживання	Торгівля	Запаси на кінець періоду	Глобальний показник співвідношення обсягу запасів і споживання	Співвідношення запасів основних експортерів до їх використання
2014/15	1342,8	1616,8	1286,4	175,5	326,9	25,0	14,3
2015/16	1316,5	1643,5	1307,6	183,7	336,3	25,1	12,5
2016/17	1355,3	1691,6	1339,0	180,7	356,0	25,9	14,1
2017/18	1391,3	1747,3	1372,9	195,8	366,1	26,1	15,1

Таблиця А.4

Динаміка розвитку світового ринку рису за 2014-2018 рр.

Роки	Виробництво	Пропозиція	Споживання	Торгівля	Запаси на кінець періоду	Глобальний показник співвідношення обсягу запасів і споживання	Співвідношення запасів основних експортерів до їх використання
2014/15	494,2	660,3	490,8	45,1	168,6	34,1	24,6
2015/16	491,7	660,2	493,9	41,4	166,5	33,4	19,7
2016/17	501,2	667,7	498,3	48,1	168,0	33,3	18,8
2017/18	506,3	674,2	503,8	48,0	172,0	33,8	18,0

Додаток Б

Обсяги експорту та імпорту зернових в Україні за 2011-2017 рр.

Роки	Експорт		Імпорт		Сальдо тис. грн.
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
2010/11	3617215	5,29	219856	0,27	3397359
2012	7008406	10,2	249133	0,30	6759273
2013	6371326	10,07	306525	0,40	6064801
2014	6558156	12,13	366854	0,70	6191302
2015	6064046	15,89	156071	0,43	5907975
2016	6073909	16,7	148816	0,38	5925093
2017	6501029	15,03	176758	0,36	6324271

Додаток В

Таблиця В.1

Основні показники ринку пшениці в Україні за 2011-2017 рр.

Показники	Роки						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Баланс пшениці, тис тон							
Початкові запаси	2032	4870	1881	3110	4345	2491	2105
Зібрані площі, тис. га	6647	5630	6566	6011	6840	6198	6080
Врожайність, тонн/га	3,23	2,8	3,4	4,0	3,9	4,2	3,5
Виробництво, тон	21456	15763	22279	24114	26532	26043	26110
Імпорт, тонн	2,2	1,4	1,7	1,9	2,2	3,1	2,3
Загальна пропозиція	23489	20608	24162	27226	30880	28537	32190
Експорт, тон	5222	6798	9410	10884	16930	17533	18000
Кормове споживання, тонн	5000	4100	4700	4900	4350	3357	4435
Продовольча переробка	5515	5382	4680	4605	4750	3587	3358
Промислове споживання	400	250	200	210	235	210	220
Насіння	1500	1400	1350	1382	1573	1426	1630
Втрати	950	700	712	900	550	320	530
Внутрішній розподіл	13365	11832	11642	11997	11458	8900	10173
Кінцеві запаси	4870	1905	3110	4345	2491	2105	4017
Запаси, % до внутрішнього розподілу	36,4	16,1	26,7	36,2	21,7	23,6	39,5
Втрати, % до пропозиції	4,0	3,4	2,9	3,3	1,8	1,1	1,6

Примітка. Державна служба статистики України

Таблиця В.2

Основні показники ринку ячменю в Україні за 2011-2017 рр.

Показники	Роки						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Баланс ячменю, тис. тон							
Початкові запаси	763	850	406	652	690	322	402
Зібрані площі, тис. га	3675	3291	3062	3016	2805	2857	2441
Врожайність, тон/га	2,3	2,1	2,4	3	3	3,3	3,4
Виробництво, тонн	8382	6928	7353	9048	8288	9429	8520
Імпорт, тон	38	15	16	13	6	12	10
Загальна пропозиція	9183	7794	7775	9713	8984	9762	8922
Експорт, тонн	2463	2150	2475	4458	4412	5354	4356
Кормове споживання	4000	3700	3457	3300	3110	2832	2818
Продовольча переробка	70	35	40	45	50	64	59
Промислове споживання	700	400	405	420	380	370	350
Насіння	750	700	566	610	590	610	488
Втрати	350	200	180	190	120	130	80
Внутрішній розподіл	5870	5035	4648	4565	4250	4006	3795
Кінцеві залишки	850	608	652	690	322	402	771
Запаси, % до внутрішнього розподілу	14,5	12,1	14	15	7,6	10,0	20,0
Втрати, % до пропозиції	3,8	2,6	2,3	2	1,3	1,3	1,0

Примітка. Державна служба статистики України

Таблиця В.3

Основні показники ринку кукурудзи в Україні за 2011-2017 рр.

Показники	Роки						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Баланс кукурудзи, тис. тон							
Початкові запаси	672	1099	686	1500	1599	1226	1617
Зібрані площі, тис. га	3517	4372	4817	4691	4084	4237	4465
Врожайність, тон/га	6,5	4,8	6,4	6	5,7	6,6	5,4
Виробництво	22838	20961	30862	28497	23328	28074	24110
Імпорт	51	49	54	48	39	30	32
Загальна пропозиція	23409	22109	31602	30044	24966	26900	25759
Експорт	14800	12999	20472	19684	16900	20703	18000
Кормове споживання	5800	6800	7560	7050	5630	5800	5200
Продовольча переробка	220	220	271	241	240	255	245
Промислове споживання	500	500	800	750	510	430	600
Насіння	70	90	200	180	160	175	176
Втрати	920	700	800	540	300	350	500
Внутрішній розподіл	7510	8310	9631	8761	6840	7010	6721
Кінцеві залишки	1099	800	1500	1599	1226	1617	1038
Запаси, % до внутрішнього розподілу	14,6	9,6	15,9	18	17,9	23,0	15,4
Втрати, % до пропозиції	3,9	3,2	2,5	2,0	1,2	1,2	2,0

Примітка. Державна служба статистики України

Додаток Ж

**Прогноз виробництва та експорту пшениці і кукурудзи
в Україні до 2026 р.**

Роки	Пшениця	Експорт пшениці	Кукурудза	Експорт кукурудзи
2018/19	27431,47	16149,87	29101,26	20224,26
2019/20	27827,97	16528,9	29387,13	20592,08
2020/21	28228,09	16887,99	29733,4	20732,1
2021/22	28608,84	17230,84	30030,56	20945,14
2022/23	28999,22	17539,91	30323,12	21054,86
2023/24	29402,52	17862,12	30617,6	21292,34
2024/25	29806,26	18172,74	30924,74	21484,27
2025/26	30224,62	18517,29	31240,24	21681,57

Додаток К

Прогноз виробництва зернових у світі до 2026 р.

Продукція	Роки							
	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24	2024/25	2025/26
Пшениця	763320,96	771415,27	780003,15	788145,65	796302,33	804416,09	812380,98	820804,35
Кукурудза	1066211,32	1078870,90	1096046,76	1109705,64	1123031,60	1136042,25	1149420,05	1163711,03
Інші зернові	308505,09	311847,80	315220,82	318606,47	321892,38	325074,58	328458,29	331818,75
Рис	518165,34	524237,18	529997,44	536051,86	542134,28	548311,08	554644,80	560918,92